

In Europa maken we de toekomst

Concept-programma D66 verkiezingen Europees Parlement 2019

Het verkiezingsprogramma van D66 wordt definitief vastgesteld door de leden tijdens het congres op 10 maart 2019.

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	2
Inleiding.....	3
1. Een Europa dat draait op schone energie.....	5
2. Een schoon Europa met snelle verbindingen voor iedereen.....	11
3. Een Europa dat eerlijk deelt.....	15
4. Een Europa dat beschermt.....	19
5. Een Europa dat voorloopt in duurzame digitalisering.....	22
6. Een Europa dat de wereld aankan.....	24
7. Handel voor een betere wereld.....	33
8. Een democratisch en transparant Europa	35
9. Een financieel stabiel Europa	37
Nawoord.....	41
De vijf sociaal-liberale richtingwijzers.....	41
Colofon.....	43

Voorwoord

Democraten,

In Europa maken we de toekomst. Dat is de boodschap van het verkiezingsprogramma van D66 voor de aankomende Europese verkiezingen. Op 23 mei 2019 mogen alle Nederlanders hun vertegenwoordiging in het Europees Parlement kiezen. Een keuze voor het hart van de Europese democratie. De plek waar in het openbaar, voor iedereen zichtbaar wordt gedebatteerd over de toekomst van Europa. In alle opzichten de politieke arena van de Europese Unie.

Het geluid dat D66 naar die arena brengt, is onvervalst progressief en optimistisch. D66 heeft vertrouwen in Europa, in de toekomst en vooral in de mensen die Europa maken. In goede en in slechte tijden is D66 de pro-Europese partij van Nederland. Wij laten onze uitgangspunten en idealen niet afhangen van de dagkoersen. Wij zijn de partij die vertrouwen en optimisme zet, tegenover zorgen en twijfel over Europa.

Er is alle reden voor optimisme en vertrouwen. De EU heeft veerkracht getoond in de financiële crisis en is niet bezweken onder de migratiecrisis. Na een turbulente tijd moeten we concluderen: ons Europese huis staat stevig op zijn funderingen. Met vertrouwen leggen wij dan ook onze ideeën op tafel om verder te bouwen aan dat huis. Om verder te bouwen aan een bolwerk van vrijheid en democratie, waar de belofte van Europa niet alleen wordt gekoesterd, maar ook nieuw leven ingeblazen krijgt voor de toekomst.

In dit programma staan de ideeën die D66 wil waarmaken in de komende vijf jaar. D66 kiest radicaal voor een krachtig Europa. Wij willen een slagvaardige Europese Unie, met een gezaghebbende stem in de wereld. Innige Europese samenwerking als antwoord op de grote uitdagingen van vandaag. Een Europa dat geborgenheid en bescherming biedt in een woelige wereld. Dat het hoofd kan bieden aan klimaatverandering en op kan staan tegen militaire dreiging. Een Europa waarin de democratie het laatste woord heeft en niet de macht van monopolies.

Dit programma is boven alles gestoeld op de waarden waar wij voor staan. Voor D66 zijn democratie, rechtsstaat en grondrechten niet onderhandelbaar. Onze waarden kunnen zichzelf niet verdedigen, dat moeten wij doen. Nu meer dan ooit. We kunnen niet langs de kant blijven staan als over heel Europa een beweging van nationalisten opstaat, die niet alleen de Europese Unie, maar ook onze verworvenheden willen afbreken. We moeten opstaan voor gelijkwaardigheid tussen vrouw en man. We moeten opstaan voor LHBTI-rechten, persvrijheid en onafhankelijke rechtspraak. Samen met gelijkgestemde progressieve krachten moeten we een vrije toekomst voor iedereen veilig stellen.

Die toekomst is Europa.

Met dit verkiezingsprogramma in de hand, met een team van topkandidaten, en met talloze D66 vrijwilligers gaan we campagne voeren voor Europa en voor de toekomst. Doe mee en sluit je aan.

Sophie in't Veld

Lijsttrekker D66 voor de Europese verkiezingen van 2019

Inleiding

Bij de Europese verkiezingen van 23 mei 2019 staat iets op het spel.

Sinds 1945 groeien steeds meer mensen in Europa op in vrijheid en geborgenheid. De Europese Unie biedt ongekend veel kansen. Studeren en werken waar we willen. Vrij reizen. Zonder extra kosten met je ouders of vrienden bellen vanuit Rome of Madrid. En met afstand het allerbelangrijkste: al meer dan zeventig jaar geen oorlog. Er groeien hele generaties op die slagvelden, muren of grenzen alleen nog kennen uit geschiedenisboeken.

D66 wil met dat verleden in de rug werken aan de toekomst. Aan Europese oplossingen voor problemen die groter zijn dan wat we zelf aankunnen. Want een snelle blik in de wereld om ons heen leert ons dat we in Europa samen sterker staan.

D66 durft al jaren duidelijk te zeggen wat daarvoor nodig is: een Europa dat beschermt, dat kansen biedt en dat voor de troepen uitloopt. Daarom moeten we vol inzetten op onderwijs en innovatie, samenwerken aan één Europees asielbeleid en durven kiezen voor een radicale koersverandering naar schone en duurzame energie. We moeten veiligheid zien als gezamenlijke verantwoordelijkheid en de kansen van digitalisering benutten, binnen een sterke online rechtsstaat. D66 is de enige partij die durft te zeggen dat deze hervormingen geld kosten. Dit is het moment om te investeren in een sterker, progressief Europa.

Juist nu de Verenigde Staten niet meer de partner van weleer is. Nu Poetin probeert op intimiderende wijze Ruslands verloren positie als wereldmacht te herstellen. Nu China steeds meer invloed koopt in de wereld. Nu Turkije steeds meer verandert in een dictatuur. Nu het Verenigd Koninkrijk de Europese Unie de rug toe keert. Maar ook: nu populistische regeringsleiders in landen als Polen, Hongarije en Italië gezamenlijke afspraken, gelijke rechten en progressieve waarden in Europa ondermijnen.

D66 wil daarom samenwerken met progressieve politieke bondgenoten. Bondgenoten die lust én last van Europa uit durven te dragen. Die niet het conflict of de handelsoorlog zoeken, maar de verbinding. Die stevig bevochten grondrechten beschermen.

Grote vraagstukken los je niet op met kleine politiek. D66 durft groot te denken. Durft Europees te denken. Durft te kiezen voor krachtige samenwerking. Voor het Europese ideaal. Voor gedeelde Europese waarden.

Ervaren politici en nieuwe generaties staan klaar om samen een nieuw hoofdstuk te schrijven in het boek van hoop dat Europa heet. Samen met al die Nederlanders die weten dat een sterk Europa goed is voor Nederland, willen wij vooruit. Met nieuwe energie en nieuwe ideeën zetten we koers naar de toekomst. Een toekomst die begint op 23 mei 2019.

Zes prioriteiten van D66 voor de komende vijf jaar:

1. **Durven investeren in Europa.** De EU gaat over de meest fundamentele zaken in ons leven, zoals veiligheid en een beter klimaat. Boven alles is de EU een waardengemeenschap. Dat vraagt om meer en betere samenwerking.
2. Een Europese Energie Unie. **Heel Europa moet in 2050 draaien op schone en CO₂-vrije energie.** Zo onafhankelijk mogelijk van autocratische landen die ons nu gas en olie leveren.
3. Een realistisch asielbeleid voor de hele EU. **Vluchtelingen vinden in Europa een humaan toevluchtsoord.** Migratie moet een veilige optie zijn. Dat hoort bij onze Europese waarden.
4. Voor veiligheid en stabiliteit in de EU en de wereld mogen we niet alleen kijken naar andere landen. **Europa moet een gezamenlijke krijgsmacht en een Europese Inlichtingen- en Veiligheidsdienst hebben.**
5. We willen af van de huidige landbouwsubsidies. In plaats daarvan **investeren we in innovatie, onderzoek en duurzame voedselvoorziening.**
6. Open en eerlijke handel: **meer EU-handelsverdragen** met liberaal democratische landen overal ter wereld. **Eén interne digitale markt.** Dit komt de economische samenwerking in Europa ten goede.

1. Een Europa dat draait op schone energie

Vervuiling stopt niet bij de grens. Een schone, duurzame economie is bij uitstek een Europees thema. Europa moet de vervuiler laten betalen en oplossingen ondersteunen die bijdragen aan een schone economie. Daarom willen we strenge doelstellingen met betere controle voor natuur, schone lucht, schone energie en schoon water.

De strijd tegen klimaatverandering en de stap naar een circulaire economie vragen meer dan ooit om het bundelen van alle Europese krachten. De afgelopen decennia speelde Europa een leidende rol in het oplossen van milieuproblemen. Het is nu tijd om de overgang naar volledig schone energie door te zetten. Met CO₂-vrije industriële productie, duurzame landbouw en een circulaire grondstoffenstroom. Wij willen dat Europa zich richt op kansen voor groei en innovatie, zodat alle Europeanen hiervan de vruchten plukken, nu en in de toekomst.

D66 wil diegenen die het voortouw nemen ondersteunen. We moeten lidstaten die duurzame groei vertragen in beweging brengen en voorlopers ruimte geven om onderling verdergaande afspraken te maken. Afspraken om het Parijs-akkoord te vertalen naar concrete maatregelen.

1 Eén gemeenschappelijke Energie Unie

D66 wil een duurzame energievoorziening én concurrentie op gelijke basis. Dat betekent: een competitieve interne energiemarkt en een betere elektriciteitsinfrastructuur. We willen toewerken naar één krachtige Energie Unie die schone, betaalbare energie biedt. Uniforme Europese regels zijn daarom hard nodig voor de uitwisseling en handel in energie. Een competitieve energiemarkt kan alleen ontstaan met goede marktwerking in alle lidstaten. Reguleringstaken voor elektriciteit en gas moeten we optillen van nationaal naar Europees niveau. Samen kunnen we investeren in windstroom, zonnecentrales, waterstofinfrastructuur, batterijtechnologie en vele andere vormen van duurzame energie.

Ook onderzoek naar opslag van energie en warmte betalen we samen. Door zelf te investeren in energiebesparing en schone energie, werken we toe naar een meer divers aanbod van toeleveranciers en toeleveringsroutes in de keuze voor ons energienetwerk. D66 wil dat Europese landen niet meer apart, maar gezamenlijk onderhandelen met derde landen over energie. Zo verkleinen we de afhankelijkheid van autocratische landen die ons gas en olie leveren.

15

16 CO₂-uitstoot uitbannen

De uitstoot van koolstofdioxide (CO₂) is een van de belangrijkste oorzaken voor de opwarming van de aarde. Bovendien is deze uitstoot slecht voor onze gezondheid. De EU reguleert alle broeikasgassen en heeft daarom een onmisbare rol in het omzetten van de doelstellingen in het Parijs-akkoord naar bindende doelstellingen. Om temperatuurstijging tegen te gaan, moeten EU-lidstaten in 2030 minstens 55% minder uitstoot hebben dan in 1990. In 2050 willen we netto helemaal geen uitstoot over hebben. D66 wil in Europa streven naar een volledig duurzaam energiesysteem met een schone, innovatieve industrie en CO₂-vrij transport. De tussenstap: minimaal 40% van de energie moet duurzaam opgewekt zijn in 2030. Maar de schoonste en goedkoopste energie is nog altijd de energie die we besparen. Energiebesparing moet daarom een veel hogere prioriteit krijgen. D66 wil dat we in 2030 40% efficiënter omgaan met energie ten opzichte van 2007. Daarnaast moeten we investeren in het opslaan van energie.

Het radicaal verminderen van CO₂-uitstoot is alleen haalbaar met een goed werkend CO₂-emissiehandelssysteem. Ons ideaal is een wereldwijde CO₂-prijs. Tot die tijd werken we aan een hogere Europese CO₂-prijs door het emissiehandelssysteem aan te scherpen. Het aantal sectoren in

31 het systeem moet worden uitgebreid. De gratis CO₂-emissierechten worden verder beperkt tot enkele
32 industriële sectoren die daadwerkelijk met wereldwijde concurrentie te maken hebben. Voor de import
33 van energie-intensieve producten geven wij de voorkeur aan een CO₂-belasting aan de Europese
34 grenzen. Importeurs van industriële bulkgoederen uit landen waar geen strikt klimaatbeleid wordt
35 gevoerd, gaan ook meedoen met het Europese emissiehandelssysteem.

36

37 **Investeren in de energietransitie**

38 Om de energietransitie te versnellen, moet Europa het gebruik van fossiele brandstoffen verder
39 ontmoedigen. Ons doel is dat Europese lidstaten subsidies op fossiele brandstoffen stoppen en in
40 plaats daarvan subsidies voor hernieuwbare energie worden uitgegeven. Kolencentrales in de hele
41 EU moeten worden gesloten. Aan Europese subsidies wordt een minimale duurzaamheidseis
42 gekoppeld.

43 De energietransitie kan alleen samen met de private sector worden opgepakt. Daarom is het
44 belangrijk om te investeren in publiek-private samenwerking, gericht op de productie van duurzame
45 energie binnen én buiten Europa, bijvoorbeeld in Noord-Afrika. Afhankelijk van de locatie investeren
46 we in wind op zee of zonnecentrales.

47

48 **Ruimte voor voorlopers op klimaatgebied**

49 D66 wil haast maken met de vorming van een klimaatkopgroep. Dit gaat volgens de principes van
50 nauwere samenwerking tussen lidstaten conform het EU-verdrag, die Europese integratie meer open
51 en inclusief maken. De vorming van kopgroepen verandert niets aan het pakket van verplichtingen
52 waar elke lidstaat zich aan moet houden, maar geeft ruimte aan lidstaten en regio's die ambitieuzere
53 plannen hebben. In het geval van een klimaatkopgroep kunnen deelnemers elkaar voorrang geven op
54 hun markten, afspraken maken over gezamenlijke CO₂-beprijzing, fiscale vergroening en
55 producteisen om de transitie naar een circulaire economie te versnellen. Als andere lidstaten hun
56 klimaatambities verhogen, kunnen zij ook aanspraak maken op de voordelen.

57

58 **Een circulaire economie in 2050**

59 Onze economie is nog altijd gestoeld op verbruiken, verbranden en vernielen. Dit is overduidelijk
60 geen houdbare situatie. Een duurzame toekomst vereist een circulaire economie, waarin we beter
61 gebruik maken van energie en grondstoffen door anders te ontwerpen, produceren en consumeren.
62 De kansen voor Europa zijn enorm, ook in economische zin.

63 De Europese Commissie zet voorzichtige stappen richting een circulaire economie. Maar er is meer
64 ambitie nodig. D66 pleit voor 100% duurzame inkoop door overheden en zet in op een volledig
65 circulaire Europese economie in 2050. Het stimuleren van samenwerking in de industriële sector om
66 afval te gebruiken als grondstof hoort hierbij, net als deeleconomie- en cradle-to-cradle initiatieven.
67 Europese wetgeving voor mededinging en producten (zoals eco-design en uniforme eco-labels) zal
68 dit streven ondersteunen.

69

70 **Afval wordt een grondstof, plastic dringen we terug**

71 In een circulaire economie wordt afval geen last, maar een grondstof. Door afval gemakkelijker te
72 kunnen vervoeren binnen de EU, wordt het herwinnen en hergebruiken van grondstoffen
73 eenvoudiger. Tegelijkertijd moet het goedkoop dumpen van afval strenger worden aangepakt.

74 Plastic zorgt voor grote milieuproblemen op het land en in de zee. Het wordt meestal maar één keer
75 gebruikt en eindigt dan al snel op de vuilnisstort of in de verbrandingsoven. Of nog erger: in onze
76 rivieren, zeeën en oceanen. Overal ter wereld zien we zeevogels en andere dieren met plastic in hun
77 maag. Omdat plastic zo wijdverspreid is, en via ons water de grenzen over komt, is het van groot
78 belang dat we dit probleem in Europa samen oplossen.

79 D66 steunt het voorstel van de Europese Commissie om eenmalig gebruik van plastic uit te bannen.
80 Als er een alternatief voor plastic is, dan moet dat worden gebruikt. Als er geen alternatief is, geldt als
81 voorwaarde dat alleen die soorten plastic mogen worden gebruikt, die recyclebaar zijn. D66 wil dat
82 schadelijke plastics wettelijk worden uitgefaseerd, dat statiegeldregelingen voor drankflesjes worden
83 ingevoerd en dat er voorwaarden worden gesteld aan ophaalpercentages van plastic afval. Door
84 onderzoeks- en innovatiebudget beschikbaar te stellen, kunnen we bovendien de hele levenscyclus
85 van producten beter inrichten op het hergebruik van afval.

86

87 **Behoud biodiversiteit**

88 Beschadigde natuur en het verlies van natuurlijke hulpbronnen passen niet bij een toekomstbestendig
89 Europa. Het wordt nu tijd om iets te doen aan de achteruitgang van biodiversiteit en de beschadigde
90 natuur. Dat is een grensoverschrijdende en dus gezamenlijke verantwoordelijkheid. Het verlies van
91 dier- en plantensoorten is op zichzelf kwalijk genoeg, maar het gaat ook om het effect hiervan op
92 onze natuurlijke hulpbronnen: water, lucht en natuurlijke materialen zoals hout.

93 We moeten nu toewerken naar een internationaal biodiversiteit-akkoord waarin alle aspecten worden
94 meegenomen: de bescherming van natuur en oceanen, aandacht voor de drastische afname van
95 bijen en andere insecten en een omslag naar landbouw die voedsel produceert zonder chemische
96 bestrijdingsmiddelen. Deze overgang betekent bijvoorbeeld dat we geen granen als soja en mais
97 voeren aan onze dieren, maar inzetten op reststromen uit de voedselindustrie, gras en insecten.

98 Dit heeft ook een positief effect op de biodiversiteit, natuur en leefbaarheid in Afrika, Zuid-Amerika en
99 Azië. Europa is immers een van de grootste inkopers van grondstoffen ter wereld.

100

101 **Minder landbouwsubsidies, meer innovatie**

102 Het verduurzamen van de landbouw levert veel winst op voor een schoner en innovatiever Europa.
103 D66 pleit al jaren voor een afschaffing van de structurele landbouwsubsidies in hun huidige vorm.
104 Inkomenssteun binnen de landbouw zonder enig uitzicht op structurele verbetering, maakt boeren
105 afhankelijk en stimuleert niet tot eigen ondernemerschap. Voor zover nog landbouwsubsidies worden
106 uitgekeerd, moeten zij geen blanco cheque zijn maar waar voor het geld leveren. Daarom koppelen
107 we deze subsidies naast de voorwaarde van voedselzekerheid ook aan de klimaatdoelstellingen van
108 Parijs, de transitie naar kringlooplandbouw, stimulering van biodiversiteit en dierenwelzijn.
109 Kringlooplandbouw helpt ons om onze voedselzekerheid te garanderen binnen de huidige
110 beschikbare landbouwgrond. De groei van de wereldbevolking maakt dat de wereld in 2050 70
111 procent meer voedsel nodig heeft. Dat kunnen we alleen doen wanneer we plantaardige en dierlijke

112 productie tot een integraal landbouwsysteem aan elkaar knopen. Ook moet het gebruik van
113 kunstmest fors worden verminderd.

114 Biotechnologie is een kans om landbouw te verduurzamen, de druk op natuur en milieu te
115 verminderen en voldoende voedselvoorziening zeker te stellen. Er moet daarom een Europees
116 innovatiefonds komen voor duurzame landbouwtechnieken, inclusief een ethisch afwegingskader en
117 een zorgvuldige risicoanalyse. Europa kan belemmeringen wegnemen die de ontwikkeling of
118 toepassing van innovatieve technologieën tegenhouden.

119

120 **Beschaafd omgaan met dieren**

121 D66 wil onnodig dierenleed voorkomen. Diertransporten in Europa moeten worden beperkt tot
122 maximaal drie uur. De duur van het transport, de omstandigheden waaronder dieren vervoerd worden
123 en de werkwijze van slachthuizen, moeten strenger worden gecontroleerd. Europa moet de
124 ontwikkeling en het gebruik van alternatieven voor dierproeven stimuleren.

125 Europa zou een voorbeeld kunnen nemen aan Nederland als het gaat om strenge regulering van het
126 houden van exotische huisdieren. Bijvoorbeeld met een EU-Positieflijst die aangeeft welke
127 diersoorten worden toegestaan om als huisdieren te houden. Ook pleit D66 voor een Europees
128 verbod op wilde dieren in het circus. D66 blijft vragen om meer steun vanuit Europa voor de rol van
129 wildlife opvangcentra in de strijd tegen illegale handel en een gezamenlijke Europese aanpak voor
130 kwaliteitsstandaarden en financiering hiervan. Het door D66 geïnitieerde EU Actieplan tegen stroperij
131 moet volledig uitgevoerd en aangescherpt worden. Er dient een totaalverbod op de handel in ivoor en
132 neushoornhoorn te komen.

133 Europa moet inzetten op een verantwoorde ontwikkeling van kweekvlees, zodat er voor consumptie
134 van vlees minder dieren hoeven worden gehouden. Ook de verdere ontwikkeling van vegetarische
135 vleesvarianten en van insecten als voedsel stimuleren we.

136

137 **Schone oceanen**

138 Wereldwijd zijn 600 miljoen mensen direct afhankelijk van schone oceanen. Overbevissing, verzuring,
139 temperatuurverandering en het dumpen van plastic in zee levert grote bedreigingen op. Om hier iets
140 aan te doen, moet Europa over deze thema's internationale afspraken maken en kennisuitwisseling
141 stimuleren. In de Europese zeeën streven we naar 30% effectief beschermd gebieden, zoals
142 internationaal is afgesproken. Ook moet Europa met de Atlantische partners samenwerken om grote
143 delen van de Atlantische Oceaan, het noordpoolgebied en Antarctica tot beschermd gebied te
144 verklaren. Met niet-EU landen die deze zeeën met ons delen moet Europa afspraken maken over het
145 terugdringen van vervuiling via rivieren en kustlijnen.

146

147 **Schoon Europees water**

148 Vervuiling treft niet alleen oceanen, maar ook de Europese rivieren en het grondwater. D66 wil dat
149 Europa de vervuiler laat betalen. Minder waterverbruik en een hogere waterkwaliteit is beter voor het
150 milieu en voor onze gezondheid. Om een gelijke kwaliteit van water te krijgen in de EU is het
151 belangrijk dat alle Europese lidstaten de Europese 'Kaderrichtlijn Water' implementeren.

152 Het stellen van hoge, gezamenlijke normen voor de waterkwaliteit zorgt ook voor meer
153 bewustwording in de landbouw en de waterzuiveringsindustrie. De Nederlandse ketenaanpak van
154 medicijnresten uit oppervlaktewater moet daarom de norm worden in de hele Europese Unie.

155

156 **Duurzame visserij**

157 Alleen door de visserij te verduurzamen, kunnen we een schone en gevarieerde natuur realiseren en
158 een houdbaar toekomstperspectief bieden aan de visserijsector. De EU moet het
159 gemeenschappelijke visserijbeleid daarom beter handhaven en aanscherpen. We kiezen voor
160 verantwoorde quota voor visvangst, blijven bijvangst registreren en stimuleren innovatieve
161 vismethoden met zo min mogelijk dierenleed, zoals pulsvisserij. Uiterlijk in 2030 moeten destructieve
162 vismethodes, zoals met bodemberoerende sleepnetten, tot het verleden behoren. Subsidies en
163 belastingvrijstellingen op nieuwe vissersschepen en scheepsbrandstof worden afgebouwd. Deze
164 worden vervangen met subsidies op natuurvriendelijke vistechnieken.

2. Een schoon Europa met snelle verbindingen voor iedereen

Goede mobiliteit is belangrijk voor alle Europeanen. Maar op dit moment is het ook een bron van vervuiling. Als we in Europa onze klimaatdoelstellingen willen halen, moeten we daar in onze vervoersmiddelen rekening mee houden. Nu is het vervoer over de weg, in de lucht en over het water nog veel te vervuilend. Driekwart van de CO₂-uitstoot in Europees transport is afkomstig van vervoer over de weg. Vliegverkeer en scheepvaart worden tot nu toe niet aangepakt, maar dragen in toenemende mate bij aan de groei van CO₂-uitstoot. Op Europees niveau kunnen we dit echt alleen aanpakken door gezamenlijk strenge normen op te stellen om uitstoot aan de bron zoveel mogelijk te voorkomen. D66 wil dat Europa meer investeert in schonere manieren van transport die ons van A naar B brengen en in betere aansluitingen tussen vervoersnetwerken. Vervoer moet overal in Europa snel, schoon en goed toegankelijk zijn.

165 **Europese vliegtaks**

166 Schone lucht in Europa kunnen we alleen samen bereiken. Vervuilend vervoer pakken we daarom
167 gezamenlijk aan. Eén van de maatregelen die D66 daarvoor voorstelt, is het afschaffen van de
168 vrijstelling van accijns op kerosine in Europa en de invoering van btw op vliegtickets. De prijs van
169 vliegen geeft op die manier een betere afspiegeling van de totale kosten en de trein wordt volwaardig
170 concurrent op korte afstanden. Een deel van deze opbrengsten kan worden gebruikt om te investeren
171 in de ontwikkelingen van duurzame vervoerswijzen, zoals CO₂-vrije luchtvaarttechnologie.
172 Om de uitstoot van luchtvaart te beperken moet Europa zich actief blijven inzetten voor een ambitieus
173 mondiaal instrument, maar moet Europa ook bereid zijn alleen door te gaan als de discussies in
174 internationaal verband te lang duren. Het internationale systeem CORSIA doet vooralsnog te weinig
175 om de uitstoot van luchtvaart te beperken en bevat te veel mazen om effectief te kunnen zijn. Totdat
176 er wereldwijde afspraken zijn over de uitstoot van CO₂, blijven vluchten binnen, van en naar Europa
177 daarom onder het emissiehandelssysteem vallen.

178

179 **Gelijk speelveld in de lucht**

180 Oneerlijke concurrentie in de luchtvaart moeten we aanpakken. Europese luchtvaartmaatschappijen
181 moeten onder gelijke voorwaarden kunnen concurreren met luchtvaartmaatschappijen van buiten
182 Europa, zonder invloed van staatsubsidies. Daarnaast zet D66 zich al jaren in voor een
183 gemeenschappelijk Europees luchtruim. Dit maakt vliegen veiliger, efficiënter en voorkomt daarmee
184 onnodige CO₂-uitstoot. De Europese Unie heeft een sterke positie op het gebied van luchtvaart en
185 biedt voor andere landen een belangrijke vervoersmarkt. Om te voorkomen dat Europese landen
186 tegen elkaar uitgespeeld worden, is het belangrijk dat we als één blok onderhandelen over
187 luchtvaartverdragen en daarbij goede afspraken maken, zoals met het Verenigd Koninkrijk na de
188 Brexit.

189

190 **Scherpe normen voor de scheepvaart**

191 D66 heeft de ambitie om de scheepvaart internationaal schoner te maken. Alleen een wereldwijde
192 aanpak zet zoden aan de dijk, maar zolang die er nog niet is zijn Europese afspraken nodig. De
193 internationale scheepvaart moet daarom onder het Europese emissiehandelssysteem vallen. Voor
194 schepen die aanleggen in Europese havens moet Europa normen voor vervuilende stoffen als stikstof
195 en zwavel vastleggen.
196 Ook de verduurzaming en uniformering van de binnenvaart in Europa is een punt van aandacht. De
197 binnenvaart is een belangrijk alternatief voor vrachtovervoer over de weg: één binnenvaartschip
198 vervangt al snel 45 vrachtwagens. Schippers moeten te maken hebben met uniforme regels en goed

199 bevaarbare kanalen in heel Europa. Onder die voorwaarden is het een goed alternatief voor vervoer
200 over de weg.

201 D66 vindt het onbegrijpelijk dat er nog steeds geen gelijk speelveld is voor zeehavens, doordat er
202 soms sprake is van staatsfinanciering en soms niet. Wat ons betreft moeten hier Europese
203 richtsnoeren voor komen.

204

205 **Schone voertuigen op de weg**

206 De Nederlandse transportsector staat in hoog aanzien in Europa. Die positie kunnen we versterken
207 door in te zetten op een progressieve ontwikkeling van duurzaam en veilig goederenvervoer. Een
208 stevige Europese ambitie is nodig voor schone en zuinige vrachtauto's en een goede (digitale)
209 infrastructuur die het aantal lege ritten minimaliseert en bijvoorbeeld het rijden in energie-efficiënte
210 kolonnes mogelijk maakt. Daarom maken we ons in Brussel hard voor de acceptatie van langere en
211 zwaardere vrachtauto's, waardoor er veel minder vrachtauto's nodig zijn.

212 Voor nieuwe voertuigen – auto's en vrachtauto's – wil D66 dat verbrandingsmotoren uiterlijk tot 2030
213 mogen worden verkocht in Europa. Dat geeft een duidelijk signaal aan vervuilers. Europa moet
214 strenge normen voor CO₂, NO₂ en fijnstof instellen voor vervuilende voertuigen. Hierdoor zal de
215 keuze voor minder vervuilend rijden logischer worden, zoals elektrisch of op waterstof. In Europa
216 moeten wat ons betreft vanaf 2040 alle voertuigen zonder emissies zijn: dat zijn voertuigen die geen
217 schadelijke uitstoot hebben. De aanschaf van nulmissie-voertuigen moet aantrekkelijker worden,
218 zodat de consument eerder voor dat soort auto's kiest. Europese subsidies voor transport worden
219 ingezet om de uitbouw van laadinfrastructuur en een netwerk van schone brandstoffen te stimuleren.

220 Energie- en brandstofbelastingen zien we bij voorkeur Europees geharmoniseerd, met onder andere
221 een minimumniveau van CO₂-belasting op brandstoffen. Het tankstation-toerisme, zoals we dat
222 bijvoorbeeld zien in Luxemburg door extreem lage brandstofbelastingen, behoort daarmee straks tot
223 het verleden. Een deel van deze belastingopbrengst kunnen we vervolgens inzetten voor het budget
224 van de Europese Unie, zodat we meer kunnen investeren in onderzoek en innovatie.

225

226 **Genoeg van het gesjoemel**

227 Na het grote dieselschandaal bij Volkswagen en andere autofabrikanten ("Dieselgate") heeft D66 in
228 het Europees Parlement een leidende rol gespeeld bij de invoering van nieuwe strenge Europese
229 regels voor het opsporen van sjoemelsoftware. Alle nieuwe automodellen worden nu niet alleen in het
230 laboratorium, maar ook op de weg getest. We krijgen onafhankelijke Europese controles op
231 autofabrikanten en de Europese Commissie kan een autofabrikant stevige boetes opleggen. We
232 moeten voorkomen dat er nieuwe grote schandalen komen door gebrekkig toezicht op de handhaving
233 van Europese regels.

234 Automobilisten die getroffen zijn door Dieselgate verdienen goede compensatie. Daarom wil D66 dat
235 eigenaren van sjoemeldiesels, of andere slecht werkende producten, overal in Europa het recht
236 krijgen om collectief compensaties te eisen bij de rechtbank.

237

238 **Veiligheid op Europese wegen**

239 Jaarlijks zijn er circa 25.000 verkeersdoden op Europese wegen en dit komt met name door
240 menselijke fouten in het verkeer. Verbeteringen aan voertuigen, infrastructuur en gedrag van

241 verkeersdeelnemers kunnen sterk bijdragen aan het verminderen van het aantal verkeersongevallen.
242 We streven naar 90 procent minder verkeersslachtoffers op Europese wegen in 2050. Bijvoorbeeld
243 door de inzet van slimme snelheidsaanpassingen en herkenning van afleiding door mobiele telefoons.
244 Met Europese regelgeving streven we als D66 naar een gelijk niveau van verkeersveiligheid in heel
245 Europa.

246

247 **Investeren in innovatie**

248 Met een deel van het geld dat de CO₂-belasting op brandstoffen en de vliegtaks oplevert, kan Europa
249 meer financiering beschikbaar stellen voor innovatie in transport. Dat is bijvoorbeeld: CO₂-vrije en
250 negatieve emissie luchtvaarttechnologie, een betere infrastructuur voor alternatieve brandstoffen
251 zoals waterstof en het plaatsen van extra laadpalen om elektrisch vervoer te stimuleren. Het huidige
252 batterij-initiatief, een samenwerking tussen EU-instellingen, industrie, landen en innovators, dat
253 stimuleert om milieuvriendelijke accu's te maken, is een mooi voorbeeld dat meer investering
254 verdient.

255

256 **Meer digitale toepassingen in vervoer**

257 Ook het gebruik van digitale toepassingen in transport verdient aandacht en investering. Slimme
258 vervoerssystemen zullen de infrastructuur veiliger maken en ons dwingen om zuiniger met
259 grondstoffen om te gaan. Europa kan daarom meer investeren in de ontwikkeling van veilige
260 zelfrijdende voertuigen en digitale systemen die helpen bij de overgang naar *mobility as a service*.
261 Daarin moeten alle opties worden bekeken: schoon vervoer over de weg, over het spoor, in de lucht
262 en over water.

263 In het vervoer over de weg maken we al gebruik van digitale betaalsystemen, maar die maar zijn nog
264 niet overal in Europa uniform. Dat geldt voor elektrisch laden, maar ook voor de veelheid aan
265 tolsystemen. Dit past niet bij een Europa waarin vrij reizen zo eenvoudig mogelijk moet zijn. Hier
266 moeten we in Europa één uniform systeem voor maken. Dat wordt extra belangrijk, want in ons
267 transportbeleid moet het principe "de gebruiker betaalt" leidend worden.

268

269 **Betere en schonere Europese spoorvoorzieningen**

270 D66 wil reizen tot 700 km per trein aantrekkelijker maken in Europa. Daarom willen we dat reizen per
271 spoor comfortabel, snel en makkelijk gaat. Vervoer over spoor en rails kan nog veel meer mensen en
272 bedrijven bedienen dan nu. Verhoudingsgewijs gaat er veel verkeer over de weg en het spoor is nog
273 niet altijd een logisch alternatief. Dat kunnen we meer stimuleren, want betere spoorvoorzieningen
274 halen de druk op de autowegen weg en bieden een duurzamer alternatief.

275 We streven naar een Europese spooragenda. Europa moet veel meer investeren in
276 hogesnelheidsverbindingen. Ook moeten belemmeringen voor samenwerking op het spoor zo veel
277 mogelijk worden weggehaald en het spoor financieel aantrekkelijker worden gemaakt ten opzichte
278 van de luchtvaart. Dit doen we onder andere door belasting te heffen op vliegtickets en accijns te
279 heffen op kerosine. Maar ook door Europese subsidies voor luchthavens en snelwegen stop te zetten
280 en juist te investeren in hogesnelheidsverbindingen tussen steden en regio's. Zolang er nog geen
281 vliegtaks is, wil D66 het reizen met de trein in Europa goedkoper maken door middel van subsidie.

282 Het aanbesteden van openbaar vervoer, met sterke inzet op schonere en duurzamere
283 vervoersmiddelen via duurzaamheidscriteria, draagt aantoonbaar bij aan schoner, kwalitatief beter én

284 efficiënter vervoer en moet dan ook de norm worden binnen de EU. D66 wil dat er meer en betere
285 samenwerking komt tussen Europese spoorwegmaatschappijen, waarbij de passagier centraal staat,
286 dienstregelingen en het serviceniveau van luchtvaart en spoor beter op elkaar aansluiten en waarbij
287 interregionaal en grensoverschrijdend transport wordt uitgebreid.

288

289 **Ruimte voor de fiets**

290 Ook binnen grote steden werken we toe naar veilig, snel en schoon vervoer. Voor elke afstand moet
291 een schoon alternatief bestaan. Fietsvervoer is schoon en gezond en wordt steeds populairder in
292 Europa. Met de opkomst van de elektrische fiets krijgt deze vorm van vervoer een veel groter bereik.
293 Dit moeten we stimuleren, onder voorwaarde dat er veilige fietsroutes bestaan en dat het fietsen
294 aansluit op frequent openbaar vervoer. Voor het grootste deel is dit nationaal, regionaal of lokaal
295 beleid, maar de EU kan helpen om grensoverschrijdend fietsvervoer beter te maken. Europa kan
296 bovendien benadrukken dat de fiets een belangrijke plek inneemt in de programma's voor stedelijk
297 mobiliteitsbeleid waarvoor EU-middelen worden uitgetrokken.

3. Een Europa dat eerlijk deelt

Zo'n zestien miljoen Europeanen werken in een andere lidstaat dan hun geboorteland. Een half miljoen van hen is Nederlander. Sinds eind jaren tachtig van de vorige eeuw hebben 9 miljoen Europeanen met behulp van een Erasmusbeurs een studie of stage gevolgd in een andere lidstaat. Dat is het Europa zonder grenzen dat we moeten koesteren. Het brengt ons dichterbij elkaar en biedt Europeanen uitzonderlijke kansen.

Door de opheffing van de binnengrenzen is de handel tussen landen toegenomen en de mobiliteit vergroot. Toch zijn we er nog niet. Vooral in de grensregio's ondervinden mensen nog te veel problemen, wanneer zij vlak over de landsgrens willen werken, studeren of zorg willen krijgen. De vrijheden van de interne markt vinden wij een groot goed. Tegelijk mag een Europa zonder grenzen nooit leiden tot misbruik of uitbuiting. Concurrentie draagt bij aan economische groei, maar mag de verschillen in Europa niet te groot laten worden. We willen voorkomen dat er te veel ongelijkheid ontstaat in Europa, of dat er een "race naar de bodem" ontstaat. Binnen de interne markt moet Europa daarom zorgen dat alle Europeanen altijd terug kunnen vallen op een sociaal vangnet in een lidstaat. Naast het versterken van de interne markt streven we daarom naar een inclusief Europa dat zich inzet voor goede scholing en banen voor alle Europese burgers.

298 **Mobiele sociale rechten**

299 In Europa zijn er nog steeds barrières voor het werken, wonen en studeren in een ander land. Sociale
300 zekerheid en pensioenen gaan nog te moeilijk mee de grens over. Dat is vervelend voor mensen die
301 voor een bepaalde periode in een ander land verkeren of voor grenswerkers die vaak op een neer
302 moeten. D66 wil dat dit veel makkelijker wordt. Omdat pensioenen buiten Nederland minder goed
303 geregeld zijn dan bij ons, pleit D66 voor een Europees pensioenspaarproduct waarmee Europeanen
304 een aanvullende oudedagvoorziening kunnen opbouwen. Uiteraard worden nationaal opgebouwde
305 rechten in dit systeem gegarandeerd.

306 Iedere Europeaan heeft het recht om in fatsoenlijke arbeidsomstandigheden te werken en terug te
307 kunnen vallen op een sociaal vangnet in hun eigen lidstaat. Door de grote verschillen in de
308 economische ontwikkeling van lidstaten is een Europees minimumloon volgens D66 op dit moment
309 niet realistisch en niet wenselijk. Maar Europa kan wel via structuurfondsen helpen om goede
310 arbeidsomstandigheden te garanderen en arbeidsmobiliteit te vergroten. In aanvulling op nationale
311 socialezekerheidsstelsels kan de EU individuele voorzieningen voor werkloosheid en
312 arbeidsongeschiktheid op basis van sparen of verzekeren verder stimuleren. Vanzelfsprekend
313 moeten deze budgetten worden gekoppeld aan de bindende aanbevelingen voor lidstaten om de
314 arbeidsmarkten in Europa structureel te hervormen waar nodig.

315

316 **Gelijke beloning voor gelijk werk op dezelfde plek**

317 Het vrij verkeer van goederen en diensten is van groot belang voor de Europese economie. Het is
318 goed voor vrijhandel, concurrentie, en de ontwikkelkansen van landen en mensen. Maar er zijn
319 situaties waarin de open grenzen worden misbruikt om lokale loonafspraken te ondermijnen. Om
320 deze vorm van oneerlijke concurrentie te voorkomen, willen we een garantie op gelijke beloning voor
321 gelijk werk op dezelfde plek. Met de detacheringsrichtlijn is een belangrijke eerste stap gezet. Met
322 deze richtlijn zijn eisen gesteld aan de tijdelijke inhuur van werknemers uit andere lidstaten. Deze
323 werknemers worden zo beschermd en de concurrentiepositie wordt niet oneigenlijk aangetast.
324 Wanneer bijvoorbeeld vrachtwagenchauffeurs op de Nederlandse interne markt actief zijn (cabotage),
325 dan moet de detacheringsrichtlijn ook van toepassing zijn op vrachtwagenchauffeurs.

326

327 **Misbruik stevig bestrijden**

328 Ontduiking van arbeidsmarktregels is verboden en ondermijnt het vertrouwen. Regels moeten daarom
329 stevig worden gehandhaafd. Op dit moment heeft iedere lidstaat een eigen arbeidsmarktautoriteit. Op
330 Europees niveau wordt niet gecontroleerd of regels voor grensoverschrijdende arbeid worden
331 nageleefd. Lidstaten kennen grote verschillen in interpretatie van wetgeving. Door gebrek aan
332 samenwerking ontstaat ruimte voor het ontduiken van premies, onderbetaling en ontwijking van
333 arbeidsvoorwaarden.

334 D66 juicht daarom het voorstel toe om een Europese Arbeidsmarktautoriteit op te richten. Deze kan
335 samenwerking en harmonisering tussen nationale autoriteiten stimuleren, onderzoek doen naar de
336 bevordering van mobiliteit en sociale zekerheid binnen de EU, en schijnconstructies bestrijden. Het
337 spreekt voor zich dat de bevoegdheden van deze autoriteit in aanvulling op en in samenhang met
338 nationale arbeidsmarktautoriteiten moet worden uitgevoerd. Ook een Europees bedrijvenregister in
339 samenwerking met lokale autoriteiten en sociale partners, kan helpen om beter te controleren op
340 fraude.

341

342 **Bescherming van consument en ondernemer**

343 Door het eenduidig garanderen van de rechten van Europeanen in een open Europese markt
344 beschermen we de consument én bevorderen we de handel. Daarom vindt D66 dat er gelijke regels
345 moeten gelden voor de Europeaan als consument. Zo moet het binnen de EU eenvoudiger worden
346 om geld terug te krijgen wanneer vluchten grote vertraging oplopen of geannuleerd worden, of
347 wanneer goederen geretourneerd worden. Er moet een Europese wet komen voor collectieve
348 schadeclaims, die het mogelijk maakt voor gedupeerden om gezamenlijk grensoverschrijdend claims
349 in te dienen of rechtszaken aan te spannen.

350 Wanneer een ondernemer met een ander bedrijf in de EU wil samenwerken, conflicten moet oplossen
351 of contracten moet afsluiten, moeten hiervoor in de hele EU dezelfde rechten gelden. Ook voor
352 ZZP'ers.

353

354 **Zorg en gezondheid**

355 D66 vindt dat de inrichting van het zorgstelsel een nationale verantwoordelijkheid en bevoegdheid is.
356 Dat moet ook zo blijven. Maar Europa kan wel meer samenwerken op het gebied van
357 volksgezondheid. Niet alleen om ziektes te voorkomen maar ook om wereldwijde bedreigingen zoals
358 antimicrobiële resistentie of de dalende vaccinatiegraad aan te pakken. De EU moet medische
359 innovatie en onderzoek naar alle vormen van levensbeëindiging verder stimuleren, bijvoorbeeld door
360 geld vrij te maken in Horizon Europe en netwerken tussen zorg- en kennisinstututen te faciliteren. Ook
361 blijft D66 zich inzetten om seksuele en reproductieve gezondheidsrechten onderdeel te maken van de
362 Europese gezondheidsstrategie.

363 Medicijnen en medische hulpmiddelen worden op dit moment wel gezamenlijk beoordeeld, maar nog
364 niet gezamenlijk ingekocht. D66 wil dat er meer medicijnen op Europees niveau worden ingekocht. Zo
365 kunnen kosten worden bespaard en wordt de macht van multinationale farmaceutische bedrijven
366 doorbroken. D66 wil ook dat in heel Europa de toegang tot informatie voor patiënten verbeterd wordt
367 en dat patiënten meer controle kunnen krijgen over hun eigen zorg in Europa. In grensregio's mogen
368 geen belemmeringen bestaan voor het ontvangen van (spoed)zorg aan beide zijden van de grens.

369

370 **Modernisering regionaal beleid en investeringsfondsen**

371 Het regionaal beleid is het belangrijkste investeringsbeleid van de EU. Het is goed voor
372 werkgelegenheid, economische groei en duurzame ontwikkeling. D66 wil dat de prioriteiten van het
373 regionaal beleid en de investeringsfondsen beter aansluiten bij de doelstellingen voor een duurzaam
374 en toekomstgericht Europa met een sterke kenniseconomie. Dit beleid moet tevens gekoppeld zijn
375 aan de landen-specifieke aanbevelingen die de EU opstelt voor de lidstaten. Zo stimuleren we dat
376 verschillende landen structurele hervormingen doorvoeren die het investeringsklimaat daadwerkelijk
377 verbeteren. Dit is efficiënter en effectiever. Iedere euro die we vanuit Europa investeren zal méér
378 opleveren. D66 wil met minder geld meer doen voor een duurzaam, economisch krachtig en inclusief
379 Europa. Binnen het regionaal beleid wil D66 extra aandacht voor duurzame stedelijke ontwikkeling en
380 grensoverschrijdende samenwerking van burgers, scholen en maatschappelijke of culturele
381 organisaties.

382

383 **Erasmus voor iedereen**

384 Het uitwisselingsprogramma Erasmus is een groot succes. Sinds 1987 hebben miljoenen
385 Europeanen via Erasmus de kans gekregen in een andere lidstaat te studeren of stage te lopen.
386 Jonge Europeanen leren zichzelf en andere Europeanen kennen. Er ontstaan nieuwe contacten en
387 initiatieven, die leiden tot nieuwe samenwerkingen en kansen. Met dit onderwijsproject heeft de
388 Europese Unie bijgedragen aan kansengelijkheid, sociale binding en actief burgerschap. Maar er kan
389 meer. D66 is daarom groot voorstander van de uitbreiding van Erasmus. Allereerst door meer budget
390 beschikbaar te stellen. Maar daarnaast moet er specifiek meer aandacht komen voor uitwisseling in
391 het mbo. Binnen het Erasmus+ programma moeten Centres of Vocational Excellence –
392 partnerschappen tussen beroepsonderwijsinstellingen en regionale ontwikkeling – meer ruimte
393 krijgen.

394

395 **Minder barrières voor uitwisseling**

396 Een voorwaarde voor het welslagen van internationale mobiliteit en uitwisseling van leerlingen is de
397 stimulering van meertaligheid. In alle niveaus van het onderwijs is het belangrijk om hier genoeg
398 aandacht aan te besteden. Zeker voor de grensregio's is meertaligheid van groot belang. Het is een
399 essentiële voorwaarde voor het vrij verkeer van personen en diensten en het voorkomt dat de sociaal-
400 culturele cohesie tussen de burgers wonende in grensregio's verder afneemt.
401 Ook de wederzijdse erkenning van diploma's, (deel)certificaten, modules en stages tussen lidstaten
402 en het afbouwen van het aantal beschermde beroepen is belangrijk voor de arbeidsmarkt en de
403 studenten. Tot slot verdient het stimuleren van samenwerking tussen universiteiten,
404 onderzoeksinstituten en hogescholen in Europa blijvend aandacht, zodat programma's goed op
405 elkaar aansluiten en zowel studenten als wetenschappers eenvoudig in een ander land aan de slag
406 kunnen.

407

408 **Digitale leermiddelen**

409 Een grotere toegankelijkheid van leermiddelen leidt tot verbetering van de kansengelijkheid van
410 Europeanen. D66 vindt het belangrijk om digitale leermiddelen onder hetzelfde lage btw-tarief te
411 brengen als fysieke leermiddelen. Op Europees niveau is hiervoor inmiddels de weg vrijgemaakt. Nu
412 is het zaak dat de nationale wetgeving volgt.

413

414 **Leven lang leren**

415 Voor een toekomstbestendige Europese arbeidsmarkt is leven lang leren onmisbaar. De arbeidsmarkt
416 verandert razendsnel; niemand haalt meer de pensioengerechtigde leeftijd met de kennis die in het
417 initieel onderwijs is opgedaan. Een Europese aanpak is onontbeerlijk om de arbeidsmobiliteit te
418 vergroten in tijden van kortdurende werkloosheid. Eures, het Europees portaal voor beroepsmobiliteit,
419 kan een rol spelen in het matchen van werkzoekenden en vacatures binnen de EU, met een fonds om
420 werknemers uit andere lidstaten voor te bereiden en te ondersteunen met taallessen en huisvesting.
421 Zo heeft Nederland veel onvervulbare vacatures in de zorg, ICT en installatietechniek. Door Europees
422 te werven, creëren we een beter aanbod voor de snel veranderende vraag op de arbeidsmarkt.
423 Europese uitwisselingsprojecten van bedrijven en kennisinstellingen kunnen bovendien voor
424 werknemers van elke leeftijd enorm bijdragen aan duurzame inzetbaarheid. Om een leven lang leren
425 voor zoveel mogelijk mensen toegankelijk te maken moet de Europese Unie samenwerking tussen
426 bedrijven, onderwijsinstellingen en universiteiten stimuleren. Dit kan via subsidies, met duidelijke
427 regelgeving en betere diploma-erkenning. Het betrekken van praktijkleren draagt bij aan de aanpak
428 van jeugdwerkloosheid in Europa.

429

430 **Kennis en innovatie**

431 In het kader van kennisuitwisseling en bevordering van onderzoek, moet Europa zich inzetten voor
432 *open access* bij alle Europese universiteiten, zodat onderzoek vrij toegankelijk is voor iedereen die er
433 kennis van wil nemen. Een hoger deel van het budget moet gaan naar onderzoek en ontwikkeling. Dit
434 kan via versterking van het kaderprogramma en het EU-investeringsbeleid. Vooral thema's als
435 kunstmatige intelligentie, kwantumcomputing, medisch onderzoek en schone energie hebben
436 prioriteit. Ook experimenten met slimmer transport en *smart cities* kunnen ondersteuning krijgen
437 vanuit het partnerschap-programma van de Europese Commissie. In dit programma worden steden,
438 het mkb, de industrie, banken en onderzoek bij elkaar gebracht om duurzame oplossingen te
439 bedenken voor de veiligheid, energievoorziening, mobiliteit en inrichting van steden.

440

441 **Europese cultuur**

442 D66 koestert de grote rijkdom aan kunst en cultuur in Europa. Wij verwachten dat elk land een
443 steentje bijdraagt aan het beschermen en uitdragen hiervan. Europa kan in de wereld onze kunst en
444 cultuur delen met culturele missies, het digitaliseren van kunst, literatuur en onderzoek en het
445 organiseren van gezamenlijke tentoonstellingen. Maar ook binnen Europa kunnen we cultuur meer op
446 de kaart zetten, bijvoorbeeld met een Europese museumkaart die toegang geeft tot de meeste grote
447 musea in de EU. Met een Europese museumkaart stimuleren we culturele uitwisseling en ontsluiten
448 we de culturele diversiteit van Europa voor nieuw publiek.

4. Een Europa dat beschermt

Europa is een van de beste plekken om geboren te worden, om op te groeien, om te wonen, werken en leven. Samen met andere Europese landen heeft Nederland sinds het begin van de Unie hard gewerkt aan meer veiligheid, democratie en bescherming van mensenrechten. De meerwaarde van die samenwerking is nauwelijks te overschatten.

Europa is voor ons een waardengemeenschap en rechtsgemeenschap, waarin grondrechten worden beschermd. In een progressief Europa strijden we daarom voor meer bescherming en een betere garantie van grondrechten. Waar je in Europa ook wilt werken, studeren, of wonen: je moet van dezelfde kansen en vrijheid kunnen genieten. Europa is daarvoor een absolute noodzaak. Niet alleen om kansen voor de happy few te bieden, maar voor ons allemaal.

Iedere lidstaat is geïmmiteerd aan Europese grondrechten. Voor D66 zijn gelijke kansen voor EU-burgers en bescherming van minderheden centrale Europese waarden. Iedere inwoner van de EU moet kunnen leven en werken in veiligheid en vrijheid. Wanneer binnen de Europese Unie deze waarden niet in acht worden genomen, en daarmee de vrijheden van het individu in gevaar komen, moeten we ingrijpen. De instrumenten die deze bescherming kunnen bieden moeten verder worden aangescherpt en beter worden gehandhaafd. De bescherming van grondrechten, de rechtsstaat en burgerlijke vrijheden is de essentie van de Unie.

449 **Grondrechtentoets**

450 Landen die willen toetreden tot de Europese Unie worden aan de strengste toetsen onderworpen.

451 Pas als zij aan alle criteria voldoen, kunnen kandidaat-lidstaten lid worden van de EU. D66 wil ook dat
452 zittende lidstaten doorlopend aan dezelfde toetsen worden onderworpen. Op dit moment is het enige
453 instrument waar de EU over beschikt overtredingen aan te pakken, de zogeheten artikel 7 procedure.
454 Deze is echter niet effectief genoeg.

455 Het Europees Parlement heeft daarom het D66-voorstel voor de invoering van een jaarlijkse
456 onafhankelijke grondrechtentoets voor alle lidstaten aangenomen. Lidstaten moeten, naast het
457 jaarlijkse verantwoordingsmoment over de nationale begroting, jaarlijks ook verantwoording afleggen
458 over de eerbiediging van de rechtsstatelijke principes in het land. Als een lidstaat zich niet houdt aan
459 de principes van de democratische rechtsstaat, dan zijn (financiële) sancties een mogelijke
460 consequentie. Een voorstel van de Commissie daartoe moet zo snel mogelijk worden aangenomen.

461

462 **Aanpakken van ongelijkheid op de arbeidsmarkt**

463 Een samenleving waarin iedereen de kans krijgt om zich volledig te ontplooiën is van essentieel
464 belang. Stimulering van gelijke behandeling en diversiteit op de arbeidsmarkt en de bestrijding van
465 discriminatie zijn daarom noodzakelijk. De EU kan hieraan bijdragen. Allereerst door bij haar eigen
466 instituties te zorgen voor gelijke kansen. Daarnaast is meer transparantie nodig met betrekking tot
467 gelijke betaling voor gelijk werk en de mate waarin vrouwen en minderheidsgroepen zijn
468 vertegenwoordigd in leidinggevende functies.

469 D66 wil bovendien een streefcijfer van 50 procent vrouwen op belangrijke Europese functies in 2019.
470 De richtlijn tot verbetering van de genderbalans in niet-uitvoerende bestuursfuncties van
471 beursgenoteerde ondernemingen moet zo snel mogelijk door de Europese Raad worden
472 goedgekeurd.

473

474 **Bescherming van minderheden**

475 Europa kan meer doen om minderheden te beschermen. Europa moet de rechten van mensen actief
476 waarborgen. Als mensen dreigen in gevaar te komen door hun religie, seksuele voorkeur, etniciteit of
477 geslacht, moet Europa ingrijpen. Europese burgers met een migratie-achtergrond moeten vrij en
478 onbevreesd voor hun mening kunnen uitkomen zonder angst voor repercussies uit het herkomstland.
479 Zo mag de Turkse president Erdogan Europeanen met een Turkse achtergrond niet als onderdanen
480 zien. Europese burgers genieten Europese rechten.

481 Het door D66 geïnitieerde proefprocessenfonds, dat Europeanen de mogelijkheid geeft te procederen
482 tegen lidstaten en bedrijven bij het schenden van hun rechten, zal in 2019 beschikbaar zijn. Dat is
483 een goede eerste stap, maar er is meer nodig én mogelijk. Het voorstel voor een EU-brede
484 antidiscriminatiewet moeten daarom opnieuw op tafel komen bij de Europese Raad. Ook het bijstaan
485 van maatschappelijke organisaties die zich inzetten voor rechten en vrijheden van de mens verdient
486 Europese aandacht middels een Europees Mensenrechten en Waardenfonds. D66 stelt daarbij twee
487 voorwaarden: er moet voldoende geld bij, en als blijkt dat een nationale regering zelf de Europese
488 waarden schendt, dan zal het geld rechtstreeks aan de NGO's worden verstrekt in plaats van aan de
489 nationale regering.

490

491 **Ruimte voor diversiteit**

492 In Europa moet de vrijheid en gelijke behandeling van ieder individu gewaarborgd zijn. D66 vraagt
493 daarbij in het bijzonder aandacht voor de rechten van getrouwde homoparen of LHBTI-paren met een
494 samenlevingscontract. Deze moeten in alle landen van de EU altijd erkend worden. D66 staat pal
495 voor onze Nederlandse progressieve liberale verworvenheden, zoals legale abortus, euthanasie en
496 de openstelling van het huwelijk voor partners van gelijk geslacht. D66 streeft ernaar softdrugs in
497 Europa uit de criminaliteit te halen. In het Europees Parlement blijft D66 leidend op deze thema's,
498 samen met een groeiend aantal medestanders.

499

500 **Krachtig optreden tegen corruptie**

501 Corruptie is funest voor een sterke, democratische rechtsstaat. Maar de mate van verschil in fraude-
502 en corruptiebestrijding tussen lidstaten is groot. De verschillen lijken eerder toe te nemen dan af te
503 nemen. Dit geldt ook voor de handhaving van de rechtsstaat. Onverteerbaar is de instandhouding van
504 corrupte elites door Europese subsidies. D66 wil daarom transparantie zekerstellen. De aanpak van
505 anti-corruptie moet direct worden verbonden aan het ontvangen van subsidies. Het Europees
506 Openbaar Ministerie moet hierin een leidende rol spelen. Europol moet versterkt worden tot een
507 volwaardige Europese politiedienst met eigen executieve bevoegdheden om bijvoorbeeld corrupte
508 overheden te onderzoeken. Ook is D66 voorstander van het opnieuw invoeren van het jaarlijkse
509 corruptierapport.

510

511 **De beste privacybescherming**

512 De Europese Unie is cruciaal voor de bescherming van persoonsgegevens. Waar gebruik wordt
513 gemaakt van persoonsgegevens, moeten we privacy in acht nemen. D66 was een voortrekker bij de
514 totstandkoming van de Algemene Verordening Gegevens Bescherming. Hiermee hebben inwoners
515 van de EU de beste privacybescherming ter wereld. De Europese wet zorgt ervoor dat alle diensten
516 die persoonsgegevens verwerken, open moeten zijn over verzamelde gegevens en de beveiliging

517 daarvan. Alleen gegevens die echt noodzakelijk zijn om te bewaren, worden opgeslagen. De privacy-
518 voorwaarden moeten daarnaast goed leesbaar zijn en er moet actief over standaardinstellingen
519 worden geïnformeerd. Strikt toezicht vindt plaats door gegevensbeschermingsautoriteiten.

520 D66 pleit al langer voor strengere e-Privacy regels op Europees niveau. Datamisbruik van Facebook
521 en Cambridge Analytica heeft aangetoond hoe belangrijk deze regels zijn voor de democratie. E-
522 privacy regels moeten ervoor zorgen dat elektronische gegevens veilig en vertrouwelijk zijn, dat
523 apparaten niet automatisch getraceerd kunnen worden door cookies en dat er privacy-vriendelijke
524 standaardinstellingen zijn in software.

525 Voor het delen van data met landen buiten de EU vindt D66 dat de hoge standaarden van de AVG
526 altijd van toepassing zijn. De Europese Unie moet duidelijk maken dat schending van privacy en
527 gegevensbescherming van Europeanen onacceptabel is. Dat vereist een grondige herziening van het
528 “Privacy Shield”, dat de opslag en verwerking van persoonsgegevens van EU-inwoners door
529 Amerikaanse bedrijven reguleert. Hetzelfde geldt voor de verdragen tussen de EU en de VS over
530 datadoorgifte. Het mag nooit mogelijk zijn dat gegevens van EU-inwoners zonder plichtplegingen
531 worden ingevorderd. De richtlijn Bescherming Persoonsgegevens moet worden vervangen door een
532 stevige verordening die paal en perk stelt bij de steeds verdergaande bevoegdheden van politie,
533 justitie en inlichtingsdiensten en die bescherming biedt aan alle burgers in de EU.

534

535 **Het waarborgen van een diverse en eerlijke nieuwsvoorziening**

536 Het internet geeft mensen over de hele wereld unieke toegang tot digitale connecties en informatie.
537 Tegelijkertijd komen nepnieuws, gedragsbeïnvloeding en censuur op. Autoritaire landen hebben
538 desinformatie en propaganda toegevoegd aan hun arsenaal om democratieën te ontwrichten.
539 Volgens D66 moet de EU hierin een rol spelen. De EU moet de onafhankelijke media beschermen.
540 Nieuwsmedia worden voor hun distributie steeds afhankelijker van grote techbedrijven. De algoritmen
541 van deze bedrijven bepalen in toenemende mate welke artikelen mensen te zien krijgen. D66 wil dat
542 de EU laat onderzoeken wat de impact is van deze algoritmen op de democratie.

543 Nieuwsvoorziening moet betrouwbaar zijn. Dat bereiken we niet met censuur, maar met het
544 stimuleren van onafhankelijke nieuwsbronnen. Ook het verbeteren van digitale- en
545 mediageletterdheid maakt dat de lezer zelf kritischer wordt op nieuws en op het soort nieuws dat
546 iedereen te zien krijgt. Wanneer de EU meer transparantie stimuleert over de regels die grote
547 techbedrijven gebruiken om berichten te verwijderen en over algoritmes die bepalen welke berichten
548 worden gezien, draagt dit in de hele Unie weer bij aan een meer betrouwbare nieuwsvoorziening.
549 Voor D66 is het vooral belangrijk dat het duidelijker wordt waar nieuws vandaan komt en waarom dit
550 bijvoorbeeld op iemands tijdlijn verschijnt.

551

552 **Persvrijheid en mediadiversiteit waarborgen**

553 De onafhankelijke positie van media en journalistiek staat in heel Europa onder druk. In een aantal
554 lidstaten kunnen kritische journalisten zelfs niet veilig hun werk doen en neemt de pluraliteit van
555 media af. D66 pleit voor de oprichting van een onafhankelijk meldpunt in samenwerking met
556 journalistieke organisaties waar geweld en bedreigingen gemeld kunnen worden. D66 steunt het
557 voorstel voor een Europese klokkenluidersregeling om journalisten en hun bronnen te beschermen.
558 Klokkenluiders kunnen – wanneer noodzakelijk – aanspraak maken op financiële ondersteuning. Om
559 de afname van de broodnodige diversiteit tegen te gaan, wil D66 dat Europa budget vrijmaakt voor
560 een Europees persvrijheidsfonds om bedreigde journalisten te ondersteunen. Daarnaast moet Europa

561 meer middelen beschikbaar stellen voor de zogeheten 'media pluralisme monitor', die potentiële
562 risico's voor de mediadiversiteit in lidstaten kan identificeren.

5. Een Europa dat voorloopt in duurzame digitalisering

De digitale wereld biedt grote kansen, maar brengt ook risico's met zich mee. De komende jaren zullen dan ook bepalend zijn voor het gezicht van de digitale wereld in de 21e eeuw.

Europa heeft tot nu toe het voortouw gelaten aan de Verenigde Staten en in toenemende mate ook aan China. Het is de hoogste tijd dat de Europese Unie haar positie als digitale wereldspeler claimt. Snel en doortastend handelen is gevraagd, niet alleen om de economische voordelen te realiseren, maar ook om democratie en grondrechten te waarborgen. De EU heeft als waardengemeenschap en als economische grootmacht de mogelijkheid te zorgen voor digitale groei en de bescherming van de digitale rechtsstaat. Wij streven naar een open internet dat bijdraagt aan de weerbaarheid van onze democratie.

563 **Eén interne digitale markt**

564 Om te concurreren in de digitale wereld hebben we één digitale Europese markt nodig. Daarom willen
565 we regelgeving voor e-commerce hervormen en harmonisering bevorderen zodat startups
566 internationaal de kans krijgen om te groeien. Consumenten moeten overal in de EU dezelfde
567 bescherming krijgen, bijvoorbeeld door middel van een certificeringssysteem voor veilige soft- en
568 hardware en afspraken over de minimale levensduur van en ondersteuning voor deze producten.

569

570 **Gelijke kansen op het digitale speelveld**

571 D66 wenst dat iedere EU-burger zijn of haar weg kan vinden in de digitale wereld. Een goede en
572 veilige digitale infrastructuur is daarom van essentieel belang. Glasvezel of openbare wifi-plekken zijn
573 niet langer een luxe, ze zijn noodzakelijk om mee te komen. Dit kan echter niet zonder goede
574 regelgeving. Betrouwbare regulering die rekening houdt met de nieuwe marktomstandigheden is een
575 randvoorwaarde. Dit garandeert onder andere een gelijk speelveld tussen bedrijven die de digitale
576 infrastructuur bouwen en gebruiken. Dit waarborgt dan ook gelijke toegangsrechten (netneutraliteit).

577

578 **Modernisering auteursrecht**

579 Het huidige auteursrecht is niet ingericht op de digitale samenleving. We willen dit in Europa
580 harmoniseren en vooral moderniseren, zodat de gebruiker centraal staat. Onderwijzers, scholen,
581 bibliotheken, remixers en kunstenaars moeten makkelijker aan de slag kunnen met beschermd
582 materiaal. Wij zijn voorstander van actieve, kosteloze digitale registratie van het auteursrecht in een
583 centraal register. De huidige termijn van auteursrecht ligt op 70 jaar na het overlijden van de maker.
584 Wij willen dat deze termijn fors verlaagd wordt. Ook willen we geoblocking verder terugdringen, zodat
585 je in het buitenland dezelfde video's kunt bekijken als in Nederland.

586

587 **Voorkom machtsmisbruik van internetgiganten**

588 De digitale consumentenmarkt wordt gedomineerd door enkele zeer grote internetplatforms uit de
589 Verenigde Staten en in toenemende mate China. Zij ontwikkelen zich steeds meer tot een onmisbare
590 infrastructuur. D66 wil dat de Europese Unie actief maatregelen neemt om machtsmisbruik te

591 voorkomen. Dit kan aan de ene kant door het beter beschermen van de consument en kleinere
592 bedrijven en aan de andere kant door het stimuleren van concurrentie in Europa. Ook willen wij dat er
593 beter toezicht komt op gelijkwaardige voorwaarden voor werknemers en ondernemers die via een
594 digitaal platform als Uber of Deliveroo werken. Ook zij verdienen een eerlijk loon en goede
595 arbeidsvoorwaarden, net als andere werkenden. En geschillenbeslechting tussen ondernemers,
596 consumenten en platforms moet op gelijke voorwaarden plaatsvinden.

597

598 **Mededinging aanpassen op digitaal Europa**

599 Mededingingsautoriteiten spelen een steeds belangrijker rol in de digitale wereld, maar zijn hier nog
600 onvoldoende op ingericht. Europese en nationale mededingingsautoriteiten zouden moeten
601 controleren of big data en kunstmatige intelligentie niet ingezet worden voor kartelvorming,
602 prijsafspraken of andersoortig machtsmisbruik.

603 We hebben een vitale infrastructuur en eerlijke concurrentie nodig voor digitale bedrijven. Bij
604 beoordeling van overnames door grote internetbedrijven moet er beter rekening worden gehouden
605 met netwerkeffecten en het bezit van data, ook als het kleine bedrijven betreft. Daarnaast moet de EU
606 actief de ontwikkeling van open-source software stimuleren, bijvoorbeeld door ontwikkelcapaciteit te
607 financieren en zelf gebruiker te worden. Europese strategische digitale sectoren die essentieel zijn
608 voor economische veiligheid, zoals cybersecurity, verdienen bescherming tegen buitenlandse
609 overnames. Publieke aanbestedingen en markttoegang tot Europa moet gepaard gaan met controles
610 op de betrouwbaarheid van de technologie.

611

612 **Open discussie over ethische dilemma's**

613 De digitale wereld en vooral het inzetten van artificiële intelligentie en zelflerende systemen brengen
614 vele nieuwe ethische dilemma's met zich mee. D66 vindt dat er Europese normen moeten komen
615 voor ethische keuzes bij verwerking van data of het ontwerpen en gebruiken van (autonome)
616 systemen. Deze normen moeten gebaseerd worden op een brede maatschappelijke discussie. Bij het
617 toekennen van subsidies voor het ontwikkelen van AI en zelflerende systemen stelt de Europese
618 Commissie al ethische commissies in. De volgende stap is dat bedrijven worden aangemoedigd zelf
619 vroeg in het ontwerpproces onafhankelijke ethische commissies in te stellen.

620

621 **Stimuleer digitale innovatie**

622 De komende jaren moet de EU fors investeren om een leidersrol in de digitale wereld te veroveren.
623 Indien nodig voeren we tijdelijke maatregelen in om bedrijven aan de innovatieve kant van de
624 maatschappij te beschermen. D66 ziet veel kansen bij de inzet van "smart technologies" in industrie,
625 logistiek, energie, landbouw en gezondheidszorg. Daarnaast moet veel aandacht uitgaan naar het
626 bouwen van een sterke positie in belangrijke nieuwe technologieën met een brede toepassing zoals
627 artificiële intelligentie, kwantumcomputing, cybersecurity en blockchaintoepassingen voor bijvoorbeeld
628 logistieke ketens of contractbeheersing. Multidisciplinair onderzoek en samenwerking tussen landen,
629 bijvoorbeeld op het gebied van *smart cities*, moet de EU meer stimuleren via het
630 onderzoeksprogramma FP9.

631 Investerings kunnen voortkomen uit een Europees digitaal fonds en de Europese investeringsbank.
632 Daarnaast kan de EU private investeringen stimuleren door het invoeren van nieuwe belastingregels
633 voor startkapitaal en voor het betalen van werknemers in startups. Het creëren van een

- 634 kapitaalmarktunie is een belangrijke vereiste voor het stimuleren van private investeringen.
- 635 De EU moet als subsidieverlener ook zelf het goede voorbeeld geven door gebruik te maken van
636 succesvolle Europese producten.

6. Een Europa dat de wereld aankan

Een sterk Europa is nodig om sterk te staan in de wereld. Wij willen samen vrijheid, veiligheid, welvaart en mensenrechten beschermen. Wij staan voor onze idealen, binnen en buiten Europa. Met zelfvertrouwen kijken wij de wereld in. Niet naïef wat betreft problemen, maar wel optimistisch over de oplossingen. De wereld verandert en dus moet Europa mee veranderen. Met interne verdeeldheid lossen we niets op. Voor internationale problemen bestaan al lang geen nationale oplossingen meer. Wij willen geen speelbal van verdelende krachten worden. Wij zijn bereid om te vertellen wat er nodig is geweest om het Europese huis te bouwen. En wat er nodig is om dit te beschermen.

Buitenlands beleid kan niet los worden gezien van economie, handelsbetrekkingen, investeringen en defensie. Daarom willen we een beter en rechtvaardiger asielsysteem en een gezamenlijke krijgsmacht die ons beschermt en die wereldwijd een rol van betekenis kan spelen. We willen handelen met de rest van de wereld op basis handelsverdragen die eerlijke, duurzame voorwaarden stellen. En we willen ons wereldwijd inzetten voor vrede, democratie, de rechtsstaat en de bescherming van mensenrechten.

Slagvaardig Europa

Ruim zeventig jaar Europese samenwerking heeft ons welvaart, vrede en veiligheid gebracht. De Europese Unie is de grootste economie ter wereld en de een-na-grootste democratie in de wereld. De Europese Unie is een baken van vrede. Daar hebben generaties voor ons hard aan gewerkt. Daar moeten wij hard aan blijven werken.

Wij kiezen voor vrijheid en kansengelijkheid. Maar dit wordt steeds minder vanzelfsprekend. Onder leiding van Trump keren de Verenigde Staten zich meer naar binnen. Chinese leiders proberen hun invloed in de wereld te vergroten door grootschalige investeringen en economische machtspolitiek. In het Midden-Oosten en in Zuidoost-Azië woekeren conflicten voort. Afrika heeft veel groeipotentieel, maar ook veel instabiele regio's. Oude bondgenootschappen staan op de tocht.

Een sterk Europa, dat partnerschappen aangaat met de wereld om haar heen, is daarom meer nodig dan ooit.

637 Eén stem in de wereld

- 638 In het recente verleden is de weerbaarheid van Europa regelmatig op de proef gesteld. Toch staat de
639 Europese Unie nog steeds fier overeind. Maar we moeten onze ogen niet sluiten voor problemen. De
640 diversiteit in Europa geeft ons kracht, maar zorgt ook vaak voor felle discussies. D66 wil benadrukken
641 dat de EU in de wereld de Europese waarden uit moet blijven dragen. Daarvoor hebben we een
642 samenwerkend Europa nodig dat met één stem spreekt op het wereldtoneel. D66 wil daarom een
643 vaste Europese zetel die de Europese belangen verdedigt in de VN Veiligheidsraad, in de
644 Wereldhandelsorganisatie, de WHO en de Wereldbank. Juist op het wereldtoneel is het zaak om de
645 waarden uit te dragen waar de EU op gestoeld is.

646

647 **Minder veto's**

648 Een veto van één lidstaat kan een krachtig Europees geluid in de wereld blokkeren. Wij willen
649 eendrachtig en daadkrachtig kunnen optreden, bijvoorbeeld met sancties tegen landen wegens grove
650 mensenrechtenschendingen. Het vetosysteem is daarbij een blok aan het Europese been. D66 wil af
651 van de veto's in het buitenlandbeleid.

652 Dit is nodig, zodat Europa zich actief kan inzetten tegen straffeloosheid bij internationale conflicten,
653 schending van mensenrechten of aantasting van de rechtsstaat, zoals in Syrië en Libië. Ook moet
654 Europa een plek aan de onderhandelingstafel opeisen bij bijvoorbeeld het vredesproces in het
655 Midden-Oosten.

656

657 **Harde criteria voor lidmaatschap**

658 Het Europese ideaal leeft, ook buiten de Europese Unie. Veel landen die in de afgelopen decennia
659 zijn toegetreden, zijn politiek stabiel geworden. Dat moeten we koesteren. Tegelijkertijd zijn we
660 streng voor landen die willen toetreden tot de Unie. Juist om dat ideaal niet te laten verwateren. Wij
661 doen geen concessies aan de toetredingsvoorwaarden. Onderhandelingen met landen, zoals op de
662 westelijke Balkan, kunnen perspectief bieden op toetreding. Maar wie niet voldoet aan de Europese
663 waarden, bijvoorbeeld op het terrein van de rechtsstaat, bestrijding van corruptie en de bescherming
664 van fundamentele rechten, is niet welkom. Zo mag Turkije dan formeel kandidaat-lidstaat zijn,
665 president Erdogan sluit met zijn dictatoriale politiek de deur naar Europa. De vluchtelingendeal die
666 eerder met Turkije is gesloten, mag Europa niet weerhouden van kritiek op het Turkse
667 mensenrechtenbeleid en een uiterst kritische houding bij voortgangsrapportages over de mogelijke
668 toetreding van Turkije.

669 De Europese Unie moet voor landen in het Oostelijk Partnerschap, zoals Georgië en Armenië, een
670 duidelijk toekomstperspectief schetsen en een democratische en rechtstatelijke koers eisen.

671

672 **Samen bijdragen aan wereldwijde duurzame ontwikkeling**

673 De lidstaten van de Europese Unie leveren samen 's werelds grootste bijdrage aan
674 ontwikkelingssamenwerking. Zo dragen we met elkaar bij aan stabiele samenlevingen elders in de
675 wereld. Door dit samen te doen is de steun efficiënter en doeltreffender. Zo bieden we meer mensen
676 de kansen die nodig zijn en kunnen we gewelddadige conflicten, armoede, ongelijkheid,
677 klimaatverandering of irreguliere migratie helpen voorkomen of verminderen.

678 De Sustainable Development Goals (SDG's) van de Verenigde Naties vormen de basis onder de
679 Europese ontwikkelingssamenwerking. Bij de SDG's gaat het niet alleen om armoedebestrijding,
680 maar om alle aspecten van duurzame ontwikkeling: vrede en veiligheid, de zorg voor een beter milieu
681 en meer biodiversiteit. Maar ook goede zorg en goed onderwijs, kansen bieden voor kleine
682 ondernemers en bijdragen aan de toegang tot digitalisering voor iedereen in de wereld, ook in de
683 minst ontwikkelde landen.

684 Europese ontwikkelingssamenwerking is gericht op partnerschappen. Zoals deze nu, volledig terecht,
685 ook met Afrikaanse landen worden gesloten. Een gelijkwaardig partnerschap en investeringen in
686 plaats van hulp is noodzakelijk om het welvaartsniveau te verhogen. Met Europese
687 ontwikkelingssamenwerking investeren we dus in perspectief voor mensen in lage inkomenslanden.

688 Wat D66 betreft mag dit een fors bedrag zijn. Wij steunen daarom het huidige voorstel om hier in de
689 periode 2021-2027 124 miljard aan uit te geven.

690 Europese uitgaven moeten goed worden besteed. De controle daarop moet dus scherp zijn. D66
691 geeft het Europees Parlement een grotere rol als toezichtsorgaan op de uitgaven voor
692 ontwikkelingssamenwerking.

693

694 **Wereldwijd mensenrechten, democratie en rechtsstaat bevorderen**

695 Europa moet de ontwikkeling van democratie, rechtsstaat en mensenrechten in de wereld
696 bevorderen. Het financieel steunen van vrouwenrechtenorganisaties en LHBTI-organisaties heeft
697 hierbij extra prioriteit. Ook projecten voor persvrijheid krijgen een belangrijke rol in het Europees
698 buitenlandbeleid. Zo nodig vindt deze steun plaats zonder instemming van dictatoriale regimes en
699 juist via maatschappelijke organisaties en NGO's. Met duidelijke doelstellingen, zodat voor- of
700 achteruitgang meetbaar is. Om Europese sancties geloofwaardiger te maken, zou een Europees
701 'sanctie-hof' moeten toezien op de naleving van deze sancties die Europese landen zelf hebben
702 afgesproken. Ook moeten we mensenrechtenschenders en corruptieplegers direct kunnen treffen via
703 het bevriezen van tegoeden en het intrekken van visa. Zo gaan we mensenrechtenschendingen en
704 grootschalige corruptie tegen.

705

Duurzaam, effectief en humaan asiel- en migratiebeleid

Migratie is van alle tijden en alle windstreken. Het is een permanente realiteit die we niet "weg" kunnen wensen, maar die we in goede banen moeten leiden. Mensen komen naar Europa omdat ze - tijdelijk of permanent - een veilig heenkomen zoeken, op de vlucht voor oorlog, geweld of vervolging. Anderen komen naar Europa op zoek naar werk en een beter leven voor henzelf en hun familie.

Het Europese continent moet een welkome plek zijn voor mensen op de vlucht voor geweld en oorlog. Vluchtelingen vinden hier een humaan onderkomen. D66 vindt het belangrijk dat vluchtelingen in de hele EU dezelfde humane behandeling krijgen. Het gaat om mensen, om de menselijke waardigheid en om de bescherming van mensenrechten. Daarop doen we geen concessies.

Ook arbeidsmigratie blijft een realiteit. Het krimpende en vergrijzende Europa heeft arbeidskrachten nodig. Asielbeleid is niet bedoeld voor arbeidsmigranten. Daarom is een volwaardig beleid voor arbeidsmigratie noodzakelijk. Asielbeleid kan niet slagen zonder legale wegen voor arbeidsmigratie.

706 **Betere handhaving bestaande afspraken en wetten**

707 Asiel en migratie vragen bij uitstek om een Europese aanpak. Daarom werd twintig jaar geleden
708 besloten om hiervan een Europese bevoegdheid te maken. Lidstaten worden door de EU financieel
709 ondersteund bij de opvang van vluchtelingen. In het EU-recht zijn asielprocedures,
710 toekenningscriteria en opvangvoorzieningen geharmoniseerd. Er is een EU-asielagentschap en er
711 bestaan EU-"hot spots" voor de eerste opvang. De Dublinverordening bepaalt in welk land een
712 asielaanvraag moet worden afgewacht. Maar sommige lidstaten lappen de Europese wetten aan hun
713 laars en andere voeren weer grenscontroles in. Dat is voor D66 onaanvaardbaar. Europese wetten
714 zijn mede door de lidstaten gemaakt en moeten door alle lidstaten worden nageleefd. D66 eist dat de
715 Europese Commissie asiel- en migratiewetten strikt handhaaft en inbreukprocedures start tegen
716 lidstaten die de wetten niet uitvoeren. Ook financiële sancties moeten ingezet kunnen worden.

717

718 **Betere afspraken voor opvang in de regio**

719 Opvang van vluchtelingen is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de internationale
720 gemeenschap. Daarom helpen we bij opvang in de regio en zorgen we dat dit plaatsvindt onder
721 strikte naleving van het Vluchtelingenverdrag. Met adequate rechtsbescherming voor vluchtelingen,
722 fatsoenlijke opvangomstandigheden (voedsel, onderdak, medische zorg, sociale voorzieningen),
723 onderwijs en kansen op werk. Van de mensen die op de vlucht zijn, vindt zo'n 85% opvang in de
724 regio, bijvoorbeeld in de omliggende landen. Maar in veel gevallen is dat geen houdbare situatie. Niet
725 voor de vluchtelingen zelf en niet voor de ontvangende landen. Daarom moeten vluchtelingen ook
726 worden hergevestigd in onder andere Europese landen. Mensen die geselecteerd worden voor
727 hervestiging, worden eerlijk en snel verdeeld over de EU. Europa moet veel meer vluchtelingen
728 hervestigen die door de UNHCR zijn gescreend in derde landen.

729 Opvang in de regio vindt plaats onder toezicht van de VN, UNICEF en het IOM. De Europese Unie
730 moet voldoende middelen in dit systeem investeren, zodat fatsoenlijke omstandigheden daadwerkelijk
731 bereikt kunnen worden.

732 Afspraken met derde landen zonder wettelijk kader, zoals de vluchtlingendeal met Turkije, zijn geen
733 werkelijke oplossing. Afspraken met derde landen moeten in alle gevallen een gedegen wettelijke en
734 juridische basis hebben in de EU-Verdragen, en moeten voldoen aan alle relevante Europese en
735 internationale rechtsnormen en mensenrechten. Er mag geen geld uit Europa naar autoritaire regimes
736 die daarmee hun eigen bevolking onderdrukken, onder het mom van "grensbewaking" of
737 "migratiebeleid".

738

739 **Veilige migratieroutes**

740 Nog steeds sterven er jaarlijks tienduizenden mensen op weg naar Europa. Ze komen om op de
741 Middellandse Zee of op de routes door de woestijn van Noord-Afrika. Ook komen migranten terecht in
742 mensonterende omstandigheden in kampen of in de slavernij. Dat is een schandvlek op het Europese
743 blazoen. "Fort Europa" werkt niet. Het leidt slechts tot meer handel voor mensensmokkelaars en
744 slavenhandelaren en tot meer doden. Er moeten snel veilige migratieroutes komen. Daarbij zijn
745 humanitaire visa en instrumenten voor legale arbeidsmigratie onontbeerlijk.

746

747 **Naar betere opvang in Europa**

748 Het reguleren van migratiestromen heeft een externe dimensie, maar ook een interne dimensie.
749 Voor wie de EU bereikt, moeten overal in de EU dezelfde normen en procedures gelden. De
750 Europese regels voor de toewijzing van asielzoekers aan een EU-lidstaat, zijn gestoeld op de
751 Dublinverordening, een EU-wet die bepaalt dat asielzoekers hun beslissing moeten afwachten in het
752 eerste land van aankomst. Dat systeem werkt niet meer. D66 zet zich in voor een beter systeem met
753 eerlijke spreiding over de EU-lidstaten, rekening houdend met de situatie van de asielzoeker.
754 Iedereen die de EU binnenkomt en asiel aanvraagt, wordt gescreend en zo snel mogelijk toegewezen
755 aan het EU-land waar de asielpcedure zal plaatsvinden. Bij deze toewijzing wordt onder andere
756 gekeken of de asielaanvrager al een connectie heeft met een EU-land – familie, vrienden, kennis van
757 een taal, etc. Die informatie moet worden meegenomen in de keuze voor toekenning van een land.

758 Een eerlijk systeem betekent dus een solidaire verdeling van vluchtelingen over alle lidstaten. Zo
759 halen we de druk weg bij landen die ‘toevallig’ aan de grenzen van Europa liggen. We stellen hierbij
760 quota in voor de opvang per land middels een progressief systeem. Rekening houdend met de
761 omstandigheden van ieder land, zoals inwoneraantal en bruto nationaal product. Krijgt een land meer
762 aanvragen dan het vooraf vastgelegde aantal, dan volgt een herverdeling over andere landen. Het is
763 belangrijk dat de asielprocedure in het toegewezen land snel verloopt. Afhankelijk van de uitkomst
764 van de procedure, wordt asiel verleend of niet. Bij afwijzing van asiel wordt overgegaan tot uitzetting,
765 in overeenstemming met EU-wetgeving en het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie.

766 Het Europees Parlement heeft zich al grotendeels achter dit voorstel geschaard. Het vormt de sleutel
767 tot een coherent en effectief asielbeleid. Maar de lidstaten blokkeren een besluit. D66 wil dat
768 Nederland zich vol inzet voor een snel besluit tot de invoering van het nieuwe systeem.

769

770 **Europese grens- en kustbewaking**

771 Met een betere bewaking van de buitengrenzen, kan het vrij verkeer van personen binnen Europa
772 blijven voortbestaan. We kunnen die bewaking niet simpelweg op Italië, Spanje of Griekenland
773 afschuiven, omdat die landen door hun ligging aan de Middellandse Zee nu eenmaal een gewild
774 toevluchtsoord zijn voor vluchtelingen. Dat moeten we samen regelen. Tijdens het Nederlands
775 voorzitterschap in 2016 is al een belangrijke stap gezet naar een Europese grens- en kustwacht. Nu
776 moeten we doorpakken. Met meer nationale grenswachten die Europees kunnen worden ingezet.
777 Een gezamenlijke grensbewaking komt juist de nationale belangen ten goede. Het agentschap
778 Frontex helpt landen nu al bij de bewaking van buitengrenzen en speelt een belangrijke rol bij de
779 begeleiding en opleiding van deze grenswachten. Voor een echte Europese grens- en kustwacht
780 moeten de lidstaten op termijn echter meer bevoegdheden overdragen aan de EU en zal er meer
781 personeel nodig zijn voor Frontex.

782

783 **Terugnameovereenkomsten met derde landen**

784 Wanneer we asielzoekers uitzetten gebeurt dit in overleg met veilige herkomstlanden.
785 Vanzelfsprekend zijn terugnameovereenkomsten gebonden aan strikte voorwaarden voor het
786 waarborgen van mensenrechten en de veiligheid van asielzoekers. D66 wil dat de Europese
787 Commissie strikt monitort hoe de overeenkomsten worden nageleefd en hoe het de terugkeerders
788 vergaat. De overeenkomsten moeten worden gebaseerd op wederkerigheid tussen de EU en veilige
789 landen: overeenkomsten worden gekoppeld aan slimme prikkels zoals jaarlijkse quota voor arbeids-
790 en studievisa in Europa en investeringen in lokale werkgelegenheid.

791

792 **Investeren in herkomstlanden**

793 Migratie is geen tijdelijk fenomeen. Het is een permanente realiteit. Een goede aanpak van migratie
794 richt zich niet alleen op de gevolgen ervan, maar ook op de oorzaken. Europa kan meer investeren in
795 de economie, het onderwijs, de rechtsstaat en het openbaar bestuur in herkomstlanden. Daarnaast
796 moeten we beter helpen bij het voorkomen van conflicten. Betere omstandigheden en meer stabiliteit
797 in herkomstlanden leiden er eerder toe dat asielzoekers terug kunnen keren naar huis en voorkomen
798 dat potentiële migranten überhaupt in de handen van mensensmokkelaars terechtkomen.

800 **Legale migratieroutes**

801 Veilige migratieroutes zijn in het belang van migranten én van Europese landen. Er zijn nu maar
 802 weinig manieren om als legale migrant naar Europa te komen, bijvoorbeeld voor werk of studie.
 803 Economische migranten kunnen een impuls geven aan onze economie, met name als ze kunnen
 804 werken in sectoren waar structurele tekorten zijn, zoals zorg, ICT, installatietechniek of horeca. Maar
 805 veilige migratieroutes zijn ook een investering in herkomstlanden. Met tijdelijke visa kunnen mensen
 806 in de EU ervaring opdoen en geld verdienen, dat ze in het thuisland weer kunnen investeren. Zo
 807 nemen daar welvaart en mogelijkheden tot werk toe. We pleiten voor een visa-systeem met heldere
 808 regels én strenge naleving. Een systeem als de Europese Blauwe Kaart moet worden verbeterd en
 809 uitgebreid, om kansen te bieden aan arbeidsmigranten en aan de Europese economie.
 810 “Gouden visas”, oftewel het verkrijgen van een EU-paspoort of verblijfsvergunning door een flinke
 811 investering te doen in een EU-land, hoort niet thuis bij de EU. De verkoop van Europees burgerschap
 812 is wat ons betreft immoreel en biedt bovendien een rode loper aan criminele elementen.

813

Veiligheid voor alle Europeanen

Wat hebben terrorisme, energieafhankelijkheid, cybercrime en bescherming van de Europese buitengrenzen met elkaar gemeen? Het zijn vraagstukken die bij uitstek grensoverschrijdend zijn. Het is niet langer efficiënt om per lidstaat een eigen krijgsmacht en veiligheidsdienst in te richten. Gezamenlijk zouden we de strategische autonomie van het Europese defensieapparaat kunnen vergroten. Die noodzaak is nog groter geworden, nu we niet meer vanzelfsprekend kunnen rekenen op de steun van onze traditionele bondgenoten zoals de Verenigde Staten.

Om Europa veilig te houden en internationaal een rol van betekenis te spelen, is een gezamenlijke Europese veiligheids- en defensieaanpak noodzakelijk. Iedereen in Europa realiseert zich dat wel, want er worden al mondesmaat stapjes gezet. Maar met stapjes komen we er niet. Europa moet hier grote stappen durven zetten. D66 durft die keuze te maken. Een keuze voor een krachtig en efficiënt Europa op het terrein van defensie en veiligheid. Gedeelde verantwoordelijkheid is hierbij de basis.

814 **Eén krijgsmacht voor Europa**

815 Onze stip op de horizon is helder: vergaande Europese defensiesamenwerking in een Europese
 816 Defensie-Unie, met als einddoel een Europese krijgsmacht. Zo versterken we de Europese pijler
 817 binnen de NAVO, die essentieel blijft voor onze veiligheid. Bovendien vergroten we zo de
 818 gezamenlijke capaciteit, paraatheid en het vermogen om militaire operaties langere tijd vol te houden.
 819 Concreet betekent dit dat we op de korte termijn toewerken naar: gezamenlijke aankoop en
 820 onderhoud van materieel; het opzetten van gezamenlijke opleidingen en trainingen;
 821 gemeenschappelijk gebruik van bestaand militair materieel; en duidelijke afspraken over waar welk
 822 land zich in specialiseert.

823 De NAVO en Europese Defensie-initiatieven zijn complementair: geen van beide heeft alle middelen
 824 om veiligheidsproblemen aan te kunnen, zowel voor conventionele als hybride (cyber)dreigingen.

825

826 **Ruimte voor ambitie in defensiebeleid**

827 De uitdagingen op het vlak van defensie en veiligheid zijn groot en van groot belang. Slagkracht en
 828 snelheid zijn geboden. Tegen deze achtergrond is PESCO, een nieuw Europees Defensie pact, een
 829 goede stap die we van harte ondersteunen. Met PESCO hebben inmiddels 25 Europese lidstaten zich

830 gecommiteerd aan bindende afspraken voor structurele samenwerking op defensiegebied. Deze
831 lidstaten maken uit eigen beweging werk van nauwe samenwerking op defensie- en
832 veiligheidsvraagstukken. Verbetering van de militaire mobiliteit en van de cyberveiligheid heeft daarbij
833 prioriteit. Met een hogere militaire paraatheid kunnen we sneller reageren in geval van crisis. Zo gaat
834 de slagkracht van het Europese defensieapparaat omhoog. Wat D66 betreft functioneert PESCO als
835 vliegwiel voor betere en efficiëntere defensiesamenwerking. Ons ideaal blijft wel dat we met alle
836 lidstaten toewerken naar een Europees defensieapparaat.

837 D66 staat ook open voor andere samenwerkingsinitiatieven op het gebied van defensie, zoals het
838 European Intervention Initiative van de Franse president Macron. Voor D66 is het wel belangrijk dat
839 de landen die hieraan meewerken ook binnen de EU aan gezamenlijke defensieprojecten blijven
840 meedoen en dat dublures met de NAVO worden voorkomen.

841

842 **Beter besteden defensiebudget**

843 Europese defensiesamenwerking is geen bezuinigingsoperatie. Integendeel: de nationale defensie-
844 uitgaven van de landen binnen de Europese Unie moeten omhoog. Stapsgewijs groeien we toe naar
845 een hoger EU-gemiddelde. Maar nog veel belangrijker is dat iedere euro goed wordt besteed. D66
846 vindt dat defensiebudgetten veel doelmatiger en efficiënter kunnen worden ingezet door ze te
847 bundelen. Gezamenlijke inkoop van materiaal, gezamenlijk investeringen in onderzoek en elkaar niet
848 oneerlijk beconcurreren of tegenstrijdig te besluiten over wapenexport maakt dit mogelijk. D66 wil af
849 van protectionistische nationale defensie-industrieën en over naar een gelijk speelveld op de
850 Europese defensiemarkt.

851 Bij meer samenwerking hoort ook een effectieve organisatie, met meer slagkracht voor het Europese
852 samenwerkingsproject PESCO en het Europese Defensie Agentschap. Het stemt D66 positief dat het
853 voorgestelde budget voor het Europees Defensiefonds voor de periode 2021-2017 al flink is
854 verhoogd, naar 13 miljard euro. Dat zal ook grote controle verdienen vanuit het Parlement en de
855 Europese Rekenkamer. Wat ons betreft is dit de opmaat om stevige ambities te verwezenlijken in een
856 gecoördineerd Defensiebeleid.

857

858 **Volwaardige Europese inlichtingen- en veiligheidsdienst**

859 Een veilig Europa vraagt ook om een volwaardige Europese veiligheidsdienst. Want terroristen en
860 criminelen stoppen immers niet bij de grens. Een gevaar dat de ene lidstaat bedreigt, is ook voor
861 andere lidstaten een gevaar. De samenwerking en uitwisseling in Europa is hierbij nog niet op het peil
862 dat we nodig hebben.

863 Net als bij defensie is ook hier ons einddoel duidelijk: een volwaardige Europese inlichtingen- en
864 veiligheidsdienst. Vanzelfsprekend gaat die samen met democratische waarborgen, gedegen toezicht
865 en volwaardige parlementaire controle, die we vastleggen in het Verdrag van de Europese Unie.
866 Europees toezicht door het Europees parlement zorgt voor meer vertrouwen.

867 Voor het zover is, moeten we vaart maken met uitwisseling van gegevens over terrorismeverdachten
868 in Europa. Lidstaten moeten makkelijker data kunnen delen over digitale veiligheidsrisico's en digitale
869 aanvallen. Zo kan de Europese Unie makkelijker sancties opleggen als een Europees land het
870 slachtoffer wordt van een cyberaanval.

871 Bij anti-terrorisemaatregelen staan voor D66 steeds twee vragen centraal: dragen de maatregelen
872 echt bij aan onze veiligheid? En zijn onze fundamentele rechten gewaarborgd? Een effectief
873 veiligheidsbeleid mét goede privacybescherming en waarborgen is gewoon mogelijk. Door gericht
874 informatie te delen en gericht toezicht. Geen ongebreidelde massasurveillance. Sinds 9/11 zijn er veel

875 Europese maatregelen tegen terrorisme en zware criminaliteit doorgevoerd die geen goede
876 waarborgen of respect voor grondrechten bieden. Een uitvoerige evaluatie van deze maatregelen,
877 met analyse over effectiviteit, kosten, en impact op fundamentele rechten, is daarom nodig.

878

879 **Duurzame veiligheid**

880 Juist omdat het defensieapparaat zulke hoge belangen nastreeft, is het hoog tijd dat de defensie-
881 industrie naar schone energiebronnen overstapt. Zo zijn we niet langer afhankelijk van olie en gas
882 van regimes die onze waarden en belangen in de wereld niet steunen. Het is simpelweg geen optie
883 om betrouwbare en onafhankelijke Europese defensie te bouwen op fossiele brandstoffen. Het
884 gebruik van alternatieve energiebronnen en nieuwe technieken biedt bovendien kansen om
885 consequent te werken aan vermindering van broeikasgassen, wat ook in het belang is van onze
886 veiligheid. D66 steunt daarom het Military Green initiatief van het European Defence Agency en is blij
887 dat ook de NAVO voor dit thema een Centre of Excellence heeft ingericht.

888

Samen tegen cyberdreiging

Dankzij digitale technologie kunnen wij bijna altijd en overal in de wereld met elkaar communiceren. Deze communicatie betekent een gigantische stroom gegevens die op veel verschillende plekken terecht komt. In ons privéleven, maar ook bij de overheid en in de private sector. Deze stroom data stopt niet bij de grens. Het overzicht is dus moeilijk te behouden. Dat is zorgelijk en onwenselijk.

Wij willen dat onze persoonsgegevens niet ongemerkt kunnen worden doorverkocht en te grabbel vallen aan kwaadwillenden. De landen van de Europese Unie moeten zich beter weren tegen cyberaanvallen en ransomware. Nederland kan dat niet alleen. Daar moeten we Europese afspraken over maken. Binnen één digitale interne markt is onze digitale veiligheid beter geborgd (zie hoofdstuk "Een Europa dat voorloopt in duurzame digitalisering").

889 **Versterk de kaders voor cybersecurity**

890 Ons streven naar vrijheid voor iedereen houdt niet op bij onze landsgrenzen. Open grenzen zijn een
891 groot goed voor maatschappelijke en economische ontwikkelingen. Maar ook terrorisme en zware
892 criminaliteit maken dankbaar gebruik van open grenzen. Dat gebeurt steeds meer digitaal.
893 Cyberaanvallen met zware economische en politieke gevolgen komen vaker voor. De Europese Unie
894 moet haar capaciteit om cyberaanvallen op te sporen en tegen te gaan snel opschroeven en het
895 cyberveiligheidsbeleid harmoniseren. Sancties tegen de daders, of het nou om landen of personen
896 gaat, moeten standaard onderdeel worden van het Europees buitenlands beleid. Zonder afschrikking
897 zal dit soort aanvallen alleen maar verder toenemen.

898

899 **Kwetsbare software versterken & ransomware aanvallen tegengaan**

900 Software komt standaard met weeffouten. Deze gaten kunnen door cybercriminelen – die zich niets
901 van landsgrenzen aantrekken - worden misbruikt om in het geheim binnen te dringen in telefoons,
902 laptops of computers. Persoonlijke gegevens kunnen zo worden buitgemaakt of je kunt slachtoffer
903 worden van een ransomware-aanval. De gevolgen kunnen nog veel verder gaan, als bijvoorbeeld een
904 energiecentrale op afstand wordt gesaboteerd.
905 Kwetsbaarheden in software moeten zo snel mogelijk worden gerepareerd of onschadelijk gemaakt.
906 Dit is nu nog niet altijd het geval omdat bedrijven er niet mee naar buiten willen treden of
907 zekerheidsdiensten de zwaktes voor eigen doeleinden willen gebruiken. Daarom moeten we in

908 Europa een omgeving creëren waarin het vinden en rapporteren van bugs en cyberaanvallen
909 vanzelfsprekend wordt. We moeten ethische hackers actief inzetten om de veiligheid van software
910 voor ons allemaal te vergroten.

7. Handel voor een betere wereld

Sinds de Tweede Wereldoorlog bouwt Nederland mee aan eerlijke, wereldwijde handelsregels. De Europese Unie is een ongekend handelssucces. De interne markt creëerde sinds 1993 2,5 miljoen nieuwe banen in de EU, zorgde voor een vervijfvoudiging van de handel tussen lidstaten onderling en genereerde meer dan 800 miljard euro aan extra inkomen. Niet zo gek dus dat wij handelssamenwerking verkiezen boven hoge tariefmuren.

Het internationale systeem van vrijhandel, dat meer welvaart en vrede heeft gebracht dan op welk moment dan ook in de geschiedenis, staat iedere dag meer onder druk. China dumpst goedkope en gesubsidieerde producten. De Verenigde Staten verliezen zich in onverstandige handelsoorlogen. Als een van de grootste economieën ter wereld, met een afzetmarkt van meer dan 500 miljoen consumenten, speelt de EU een grote rol op het handelstoneel. Europese lidstaten moeten samenwerken om een vuist te maken tegen oneerlijke handelspraktijken. Juist onze standaarden voor duurzame en eerlijke handel beïnvloeden de wereldeconomie op een positieve manier, omdat wij deze hanteren bij het sluiten van handelsakkoorden. Wij kunnen een vuist maken tegen protectionisme door meer handelsakkoorden te sluiten. Dit doen we alleen met landen die het Parijs-akkoord hebben ondertekend. Ook blijven we de autoriteit van de Wereldhandelsorganisatie bewaken en ondersteunen.

911 Eerlijke handel en hogere standaarden

912 Handel moet niet alleen goed zijn voor de welvaart, maar ook voor het welzijn van mens, dier en
913 natuur. Wereldwijde economische groei wordt bevorderd door wereldwijde vrije handel. Economische
914 groei gaat helaas nog te vaak gepaard met meer uitstoot en vervuiling. Europa is een aantrekkelijke
915 markt voor het buitenland. Toegang daartoe is geen vanzelfsprekendheid. Daar mogen we best eisen
916 aan stellen. Klimaatdoelstellingen en sociale eisen zijn voor ons een vanzelfsprekend onderdeel van
917 handelsakkoorden. Wij zijn trots op de hoge standaarden die Europa hierin nastreeft. De Europese
918 markt is een markt waar, tegen een eerlijke prijs, duurzaam en op humane wijze geproduceerde
919 producten worden afgezet die voldoen aan de Europese kwaliteitsnormen.

920 Dat betekent ook dat Europa zijn markt inzet om de handel in martelwerktuigen, conflictmineralen en
921 gestolen culturele goederen te remmen. Datzelfde geldt voor de handel in ivoor en andere
922 natuurschatten die schade berokkenen aan de biodiversiteit. Europa moet hier zelf het goede
923 voorbeeld geven.

924

925 Betere geschillenbeslechting

926 De stem van Europa moet doorklinken in de onderhandelingen over nieuwe handelsakkoorden. Een
927 Europese stem is ook een stem voor een betere vorm van geschillenbeslechting. Wij pleiten voor een
928 multilateraal hof met transparante procedures, onafhankelijke rechters en strikte voorwaarden voor
929 het starten van een zaak.

930

931 De EU als motor van een eerlijke digitale wereld

932 Als belangrijke handelspartner kan de EU voorwaarden formuleren voor een gelijk speelveld binnen
933 de digitale wereld en een mondiaal open en vrij internet. Naast de bescherming van privacy moet de
934 Europese Unie het voortouw nemen bij internationale afspraken over de inzet van technologie in
935 militaire conflicten en het beschermen van de infrastructuur van het internet. Europese normen
936 moeten we onverkort toepassen op handelsverdragen. In de Wereldhandelsorganisatie neemt de EU
937 het initiatief om duidelijke afspraken te maken over open digitale handel.

938 Dit betekent dat landen niet kunnen eisen toegang te krijgen tot vertrouwelijke en versleutelde
939 persoonlijke gegevens of kunnen verplichten dat alle data binnen de eigen landsgrenzen moeten
940 worden opgeslagen. Ook moet iedereen toegang hebben tot een open internet zonder censuur en
941 moeten er duidelijke afspraken worden gemaakt rondom de veiligheid van producten die met het
942 internet verbonden zijn. Onze hoge standaarden van databescherming en privacy zijn niet
943 onderhandelbaar. Internationale handelsovereenkomsten kunnen worden gebruikt om gelijke toegang
944 tot het internet voor iedereen (netneutraliteit) en vrijheid van online meningsuitingen te stimuleren.
945 Ook de wereldwijde toegang tot een onafhankelijk, betaalbaar en betrouwbaar internet moet worden
946 gestimuleerd. Daarnaast moeten er internationale afspraken komen op het gebied van digitale
947 veiligheid, zoals voor autonome wapens, analoog aan bijvoorbeeld de huidige kernwapenakkoorden.

948

949 **Brexit**

950 Het besluit van de Britten om de EU de rug toe te keren is uitgelopen op een drama.
951 Onverantwoordelijke politici hebben kiezers voordelen beloofd die nooit gerealiseerd kunnen worden.
952 De EU is nu eenmaal geen keuzemenu waar je alleen de voordelen van de interne markt uit kunt
953 kiezen. Brexit heeft vooral geleid tot verdeeldheid en onduidelijkheid onder inwoners van het Verenigd
954 Koninkrijk.

955 Het goede nieuws is dat Brexit laat zien dat de overige 27 landen eensgezind optrekken. En dat is
956 maar goed ook. Want zo lang meer dan 70 procent van de Nederlandse export naar deze 27 EU-
957 lidstaten plaatsvindt, is het economisch zeer onverstandig om binnen de Unie handelsbarrières op te
958 werpen. Dat gaat ten koste van Nederlandse banen en economische groei.

959 Voor Nederland is het belangrijk om een goede relatie met het Verenigd Koninkrijk te behouden. Veel
960 Nederlandse bedrijven handelen met het Verenigd Koninkrijk of hebben er vestigingen. Binnen de EU
961 moet Nederland daarom aansturen op een relatie die de handelsbetrekkingen zo min mogelijk
962 verstoort.

963

964 **Burgerrechten garanderen**

965 Voor Europeanen in Groot-Brittannië en Britten die in een andere lidstaat wonen, is het belangrijk dat
966 er zo snel mogelijk een akkoord wordt gesloten dat vaststelt dat zij hun huidige rechten behouden.
967 Nederlanders in het Verenigd Koninkrijk moeten de mogelijkheid van een dubbele nationaliteit krijgen.
968 Te allen tijde moeten EU-inwoners weten waar ze aan toe zijn. Voor alle inwoners van het Verenigd
969 Koninkrijk is het belangrijk dat er zo snel mogelijk hele concrete afspraken worden gemaakt, zoals
970 over benzine-aanvoer voor tankstations, levering van medicijnen, regels voor douanecontroles van
971 Europese vervoerders, computer navigatiesystemen die op het Europese Galileo-netwerk
972 aangesloten zijn, de elektriciteitsvoorziening (vanwege de afhankelijkheid van het Verenigd Koninkrijk
973 op Europese handel in elektriciteit), en toegang tot dossiers van verdachten en misdadigers.

8. Een democratisch en transparant Europa

Onze nationale politiek is niet meer los te zien van Europese politiek. D66 vindt het daarom vanzelfsprekend dat we op steeds meer thema's ook Europese beslissingen nemen. De Europese Unie hervormt als reactie op de veranderingen in de wereld. Daar horen ook institutionele hervormingen bij.

Hoewel de controlerende rol van het Europees Parlement en van de nationale parlementen groter is geworden, is het vertrouwen in de Europese democratie laag. De opkomst bij de recente Europese verkiezingen was gemiddeld slechts 43 procent. Onder jongeren nog lager. Dit opkomstpercentage bedreigt de legitimiteit van het Europees Parlement. Het is onacceptabel een nieuwe generatie Europeanen voor Europa te verliezen, zeker nu grensoverschrijdende thema's steeds belangrijker worden. De Europese Unie is er immers voor en door Europeanen. De Europese Unie moet daarom transparanter en democratischer worden. Door betere controle en invloed op besluitvorming, maar ook door effectievere handhaving van Europese regelgeving.

We maken ons hard voor een sterker Europees Parlement met meer bevoegdheden. Ook is er binnen Nederland een scherpere controle nodig op wat de Nederlandse regering in Brussel doet. Beter zicht en controle op de besluitvorming bij de EU geeft meer ruimte voor een sterkere Unie. De Europese Commissie mag politieker worden, maar moet ook transparanter werken en op meer terreinen gecontroleerd worden door het Europees Parlement. En ten slotte moet de Europese Raad meer daadkracht tonen door zowel de veto's die in het Verdrag staan als de informele veto's fors omlaag te brengen.

974 **Een democratische en politieke unie**

975 De inwoners van de EU kiezen hun vertegenwoordigers in Europa. Wij hebben allemaal dus invloed
976 op het beleid dat de EU voert en de politieke keuzes die worden gemaakt. Daarom moet de EU ook
977 worden ingericht als politieke Unie. Dat betekent politici die kleur bekennen en dat er op meer
978 terreinen met meerderheidsbesluitvorming wordt gewerkt. Alleen voor enkele cruciale besluiten zijn
979 veto's een nuttig instrument, zoals bij de toetreding van nieuwe lidstaten.

980 D66 blijft inzetten op een kleinere Europese Commissie. Bij de aanstelling van Commissarissen
981 moeten verdienste en bekwaamheid - en niet koehandel tussen landen - leidend zijn. Het moet
982 mogelijk worden voor het Europees Parlement om individuele commissarissen weg te sturen.

983 Het Europees Parlement verdient een volledige wetgevende taak en het recht van initiatief. Zij moet
984 volwaardige parlementaire enquêtes kunnen uitvoeren – het ontbreken van dit enquêterecht was
985 bijvoorbeeld een probleem bij “Dieselgate” – en zeggenschap krijgen over de volledige begroting.

986

987 **Democratische verantwoording in Nederland serieus nemen**

988 Europese besluitvorming komt niet buiten ons om tot stand, maar *vía* ons. Europa zijn wij immers zelf.
989 Bij de Tweede Kamer ligt dan ook de democratische plicht om de overdracht van bevoegdheden naar
990 de Europese Unie te beoordelen.

991 De minister-president zou standaard – en niet alleen op aanvraag – verantwoording af moeten leggen
992 in het Nederlands parlement na elke Europese top. Zowel vooraf als tijdens de onderhandelingen
993 moet het kabinet de Kamer uitgebreider inzicht geven in het standpunt en de inzet van het kabinet.
994 D66 is voorstander van het expliciet verankeren van het EU-lidmaatschap in de Grondwet.

995

996 **Stemmen op wie je wilt**

997 D66 bouwt aan een Europese Unie waarin burgers, belangengroepen en politieke partijen kleur
998 bekenen en uitspreken voor welk Europa zij staan. D66 pleit daarom voor een gekozen voorzitter
999 van de Europese Commissie. Het Europees Parlement, direct gekozen door alle EU-burgers, moet
1000 deze voorzitter voordragen. Dit gebeurt op basis van coalitievorming, als afspiegeling van de
1001 Europese verkiezingen. Dit willen we combineren met een stelsel van transnationale kieslijsten.
1002 Europeanen zouden niet nationaal beperkt moeten worden in hun keuze om de EU in een liberale,
1003 socialistische, christendemocratische of andere politieke richting te bewegen. Bij Europese
1004 verkiezingen moeten Nederlanders dus ook op een Franse politicus kunnen stemmen. Transnationale
1005 kieslijsten maken dit mogelijk. Zij dragen bij aan de legitimiteit van het Europees parlement en geven
1006 de Europese politiek meer kleur. Het vertrek van het Verenigd Koninkrijk uit de Unie biedt een
1007 mogelijkheid om voor 40 parlementszetels te experimenteren met transnationale lijsten.

1008 Voor de 1 miljoen Nederlanders die in het buitenland wonen, zien we regelmatig nog belemmeringen
1009 bij stemprocessen voor de Tweede Kamer en het Europees Parlement. Nederland moet samen met
1010 andere landen in Europa zo snel mogelijk actie ondernemen om dit te verhelpen, bijvoorbeeld door de
1011 mogelijkheid van digitaal stemmen te onderzoeken. Ons einddoel is echter om stemrecht te krijgen
1012 voor alle EU-burgers bij regionale en nationale verkiezingen in het land van verblijf, conform de
1013 regeling voor gemeentelijke verkiezingen.

1014

1015 **Transparantie als norm**

1016 In een politieke Europese Unie heerst openbaarheid van bestuur en is sprake van volwaardige
1017 controle van politici. Transparantie is daarin een sleutelbegrip. Uiteindelijk moet de verslaglegging van
1018 alle EU-instellingen makkelijker vindbaar en goed leesbaar zijn. Voor alle besluitvorming geldt:
1019 informatie is openbaar, tenzij er legitieme redenen zijn om dit niet te doen. Daar hoort ook een regel
1020 bij die bepaalt wanneer stukken geheim worden verklaard.

1021 Als eerste moeten de documenten van onderhandelingen en overleggen tussen delegaties van Raad,
1022 Commissie en Parlement, ook wel 'trilogen' genoemd, openbaar worden. Dat is momenteel niet zo,
1023 terwijl in deze overleggen het grootste gedeelte van de Europese wetten wordt gemaakt. Op zijn
1024 minst moeten aanwezigheidslijsten, agenda's en notulen openbaar worden gemaakt.

1025 Ook bij de Raad van Ministers is er een grote slag te slaan. De beraadslagingen zijn nu besloten en
1026 er zijn geen verslagen van. Voor een orgaan dat medewetgever is, vindt D66 dit kwalijk. De Raad
1027 moet de regels rond transparantie grondig herzien. De nationale parlementen moeten hun
1028 bewindspersonen kritisch kunnen bevragen over de uitkomst van Europese Raden, ook als dit
1029 compromissen zijn.

1030 De Eurowob-procedure is een laatste redmiddel voor het bereiken van openbaarheid van EU-
1031 instellingen. Deze procedure is nu echter te zwaar, waardoor het vaak jarenlang duurt voordat
1032 informatie uiteindelijk bovenkomt. D66 roept op tot een spoedige herziening van de verordening die
1033 openbaarheid van bestuur regelt – een besluit dat de lidstaten moeten nemen – zodat er meer
1034 transparantie komt in het Europese wetgevingsproces.

1035

1036 **Zorgvuldig omgaan met publiek geld**

1037 D66 vindt het essentieel dat we op alle niveaus van bestuur – lokaal, provinciaal, nationaal en
1038 Europees – zorgvuldig omgaan met publieke middelen. Dit geld is van ons allemaal en elke euro telt.
1039 Publieke instellingen moeten daarin het goede voorbeeld geven. Politieke partijen moeten inzichtelijk
1040 maken waar zij hun fondsen vandaan halen en waar zij geld aan uitgeven. Extra vergoedingen voor
1041 Europarlementariërs en bestuurders moeten inzichtelijk worden gemaakt, beter worden aangepast
1042 aan de vereisten van de positie en verlaagd waar nodig. Ook moet er een einde komen aan de
1043 dubbele zetel van het Europees Parlement in Brussel en Straatsburg. Dit kan alleen wanneer een
1044 regeringsleider dit op de agenda van de Europese Raad zet. En daarom wordt het hoog tijd dat
1045 premier Rutte hier werk van gaat maken.

9. Een financieel stabiel Europa

De euro heeft haar bestaansrecht bewezen. Zonder EU en zonder euro was de crisis ook in Nederland nog harder aangekomen. D66 kiest uiteraard voor behoud van de euro, want uit de euro stappen is voor een open economie als de Nederlandse een economisch drama. Tegelijkertijd zouden we inspraak en invloed verliezen, want zoals de gulden gekoppeld was aan de Duitse mark zou ook een nieuwe Nederlandse munt direct gekoppeld worden aan de euro.

Maar de euro kan sterker. Een toekomstbestendige euro vraagt versterking van de eurozone. Grote economische verschillen tussen de eurolanden, grote schulden van enkele lidstaten en een grote verwevenheid tussen overheden en banken vormen nog steeds een risico voor de stabiliteit van alle eurolanden. Om de werking van de eurozone te verbeteren en het vertrouwen te vergroten zijn nieuwe afspraken nodig om de economische integratie binnen de eurozone te versterken. Het is essentieel dat de lidstaten zich aan deze afspraken houden. Deze afspraken moeten daarom helder, overzichtelijk en afdwingbaar zijn. Afdwingbaarheid ontstaat bijvoorbeeld door toekenning van Europese middelen te koppelen aan het nakomen van de gemaakte afspraken. Alleen dan kan binnen de eurozone een geloofwaardig financieel-economisch beleid worden gevoerd. Als een lidstaat, ondanks het volgen van de afspraken, toch in de problemen komt, dan helpen we elkaar. Zo bieden we alle lidstaten een perspectief op duurzame groei.

1046 **Bankenunie**

1047 Er zijn grote stappen gezet bij de inrichting van de bankenunie. Er is Europees toezicht en een
1048 resolutiemechanisme. Voor de stabiliteit van de financiële sector is het nu belangrijk dat de
1049 bankenunie wordt voltooid met de inrichting van een depositogarantiestelsel tot 100.000 euro. Ook is
1050 het noodzakelijk dat Europese banken afscheid nemen van oninbare leningen. Om de verstrengeling
1051 van lidstaten en financiële instellingen te verkleinen, willen wij dat de risicoweging van
1052 staatsobligaties wordt verbeterd. Banken zullen dan meer kapitaal moeten aanhouden voor obligaties
1053 van landen met een hoger risico.
1054 Om te voorkomen dat banken in de toekomst vanwege hun omvang een risico voor de financiële
1055 stabiliteit worden, willen wij op Europees niveau een bovengrens aan de omvang van een bank. Dit
1056 kan door een maximum te stellen aan het balanstotaal, bijvoorbeeld een percentage van het
1057 Europees bbp. Als deze grote banken boven een bepaalde drempel uitkomen, moet de
1058 toezichthouder een lager risicoprofiel kunnen eisen.

1059

1060 **Kapitaalmarktunie**

1061 Naast de bankenunie moet ook de kapitaalmarktunie worden voltooid. Met beter werkende
1062 kapitaalmarkten verkleinen we de afhankelijkheid van banken. Daardoor wordt het gemakkelijker voor
1063 mensen en bedrijven om in andere lidstaten te investeren, of om als bedrijf financiering uit andere
1064 landen te krijgen. Hierbij is ook een harmonisatie van bijvoorbeeld faillissementswetgeving in de
1065 verschillende lidstaten en sterk Europees toezicht passend. Doordat risico's zo beter worden verdeeld
1066 over de eurozone vergroten we de financiële stabiliteit.

1067

1068 **Begrotingsafspraken**

1069 De Europese begrotingsafspraken zijn de laatste jaren uitgebreid, om landen ruimte te geven om
1070 extra te investeren in moeilijke tijden en buffers op te bouwen in goede tijden. Dit werkt in de praktijk
1071 echter onvoldoende. De regels zijn nu zo complex, dat de handhaving en geloofwaardigheid onder
1072 druk staan. Wij willen dat de begrotingsafspraken eenvoudiger worden, met een focus op de
1073 houdbaarheid van de overheidsschuld en van eventuele groei van overheidsuitgaven.
1074 Daarbij willen wij dat landen in een hoogconjunctuur aan strengere eisen moeten voldoen dan in een
1075 laagconjunctuur. De reden daarvoor is dat D66 anticyclisch begrotingsbeleid voorstaat: de teugels
1076 iets laten vieren als de economie dat kan gebruiken, maar aantrekken als de economie ook zonder
1077 extra overheidsimpulsen al goed draait. Tenslotte moet de handhaving van de regels worden
1078 verbeterd. Daarbij past ook dat de ramingen onafhankelijk van de Europese Commissie worden
1079 opgesteld.

1080

1081 **Schokbestendig begroten**

1082 De Europese samenwerking die we hebben, is opgebouwd vanuit het idee van eigen
1083 verantwoordelijkheid in combinatie met onderlinge solidariteit. Daar horen rechten en plichten bij. Bij
1084 een betere naleving van de begrotingsregels, wordt het meer verantwoord om risico's te delen met
1085 andere lidstaten. Dat is uiteindelijk in het belang van alle lidstaten. Wij zijn voorstander van een
1086 eurozonebegroting, met een anticyclisch karakter om investeringen op peil te houden tijdens een
1087 crisis. Deze investeringen dienen de productiviteit te verhogen en lidstaten te ondersteunen bij
1088 structurele hervormingen. Op termijn past ook risicodeling. Bovenal moet voldoende verzekerd zijn
1089 dat alle lidstaten hun overheidsfinanciën en economische beleid op orde houden.

1090 Als lidstaten kampen met onhoudbare schulden, willen wij dat obligatiehouders meebetalen aan het
1091 verkleinen van de schuld. Ook willen we dat het huidige Europees Stabiliteit Mechanisme wordt
1092 doorontwikkeld naar een Europees Monetair Fonds. Het EMF kan problematische schulden – op
1093 basis van een onafhankelijke schuldhoudbaarheidsanalyse – onder voorwaarde van economische
1094 hervormingen verminderen. Ook kan het EMF een preventieve rol spelen, door de onafhankelijke
1095 handhaving van begrotingsregels en beoordeling van structurele hervormingen onder de controle van
1096 het EMF te brengen.

1097

1098 **Structurele hervormingen**

1099 Om lidstaten aan te moedigen structurele hervormingen door te voeren, waardoor hun begrotingen
1100 toekomstbestendig worden, willen wij hen daarbij financieel ondersteunen. Wij willen dat lidstaten
1101 alleen aanspraak kunnen maken op middelen als zij voldoen aan de Europese begrotingsafspraken
1102 en prudent economisch beleid voeren, bijvoorbeeld rond pensioenleeftijd, beheersing van

1103 zorguitgaven en inrichting van de arbeids- en woningmarkt. Daarnaast moeten instituties, zoals de
1104 belastinginning en het kadaster op orde zijn. Om te zorgen dat het geld ook daadwerkelijk wordt
1105 uitgegeven zoals bedoeld, wil D66 een betere focus in de uitgaven en strengere voorwaarden aan het
1106 subsidiebeleid. Die voorwaarden zijn niet alleen financieel, maar gaan ook over rechtsstaat en
1107 democratie. De naleving van deze waarden is voor ons een voorwaarde bij de toekenning van
1108 Europese middelen.

1109 Naast het naleven van de begrotingsafspraken – maximaal 3% begrotingstekort en een
1110 overheidsschuld van maximaal 60% van het bbp –, willen wij het respecteren van Europese waarden
1111 dus voorwaardelijk maken aan het ontvangen van Europese financiële steun en deze koppelen aan
1112 het begrotingskader van de EU. Landen die stelselmatig de Europese afspraken ondergraven kunnen
1113 niet rekenen op financiële solidariteit.

1114

1115 **Meer democratie en transparantie**

1116 De komende jaren moet er veel aandacht uitgaan naar het vergroten van de democratische
1117 legitimiteit en transparantie van besluitvorming in de eurozone. Door de informele status van de
1118 eurogroep is er weinig openbare informatie en is de besluitvorming nauwelijks beïnvloedbaar vooraf.
1119 Ministers van lidstaten maken besluiten op Europese schaal en leggen alleen achteraf – en
1120 individueel – verantwoording af aan hun eigen nationale parlementen. Wij willen dat de eurogroep
1121 een formele status krijgt, met vastgelegde procedures en een vaste voorzitter. Het is daarbij niet de
1122 bedoeling dat de eurogroep politieker wordt, maar wel dat er meer openbaarheid komt over de
1123 besluitvorming.

1124

1125 **Toekomstgerichte begroting**

1126 Europa staat voor vrede, veiligheid en welvaart. Om deze zekerheden in de toekomst beter te
1127 waarborgen, moet de EU daar ook financieel op sturen. Europees geld moet worden uitgegeven aan
1128 de gezamenlijk, democratisch vastgestelde doelen. De effectiviteit van de Europese uitgaven moet
1129 fors omhoog. Elke euro moet raak zijn. Projecten moeten geld zoeken in plaats van andersom.
1130 Programma's die geen concreet resultaat opleveren dienen snel aangepast of gestopt te worden.
1131 Tegelijkertijd moet de EU-begroting de flexibiliteit krijgen om mee te bewegen met veranderende
1132 prioriteiten.

1133 Voor D66 zijn de Europese prioriteiten de ontwikkeling van kennis, duurzaamheid, digitalisering,
1134 rechtsstaat, veiligheid, de positionering van de EU in de wereld én asiel en migratiebeleid. Hier
1135 moeten ook de grootste geldstromen naar toe. De huidige omvangrijke uitgaven aan regionaal- en
1136 landbouwbeleid passen hier niet in hun huidige vorm niet meer bij. Deze uitgaven moeten gekoppeld
1137 worden aan de klimaatdoelstellingen, stimulering van biodiversiteit, en landen-specifieke
1138 aanbevelingen.

1139

1140 **Flexibel begroten**

1141 De wereld is continu in beweging. De Europese begroting moet zich daarop kunnen aanpassen. Wij
1142 willen af van de systematiek waarin budgetten voor zeven jaar worden vastgelegd. Uiteindelijk zien
1143 we het liefst dat hier een jaarlijkse begroting voor in de plaats komt, maar een begrotingskader voor
1144 vijf jaar zou een goede stap in die richting zijn. Er is dan een logische koppeling met de zittingsduur
1145 van het Europees Parlement. Daarnaast moet er binnen dit vijfjarig kader meer ruimte komen om de
1146 uitgaven binnen de bestaande begrotingskaders te verschuiven. Op dit moment kan slechts 0,03%
1147 van het budget flexibel worden ingezet. D66 pleit voor minimaal 5% flexibele ruimte. Het kader moet

1148 prestatiegerichter worden, met een focus op structurele hervormingen in de landen die het nodig
1149 hebben. Daar profiteren we allemaal van; ook Nederland als nettobetaler krijgt macro-economisch
1150 gezien nog steeds meer geld uit de Europese Unie terug dan dat het bijdraagt. De Nederlandse
1151 export profiteert namelijk ook sterk van de groei van economieën in bijvoorbeeld Oost-Europa.

1152 Zoals gezegd willen wij een betere focus in de uitgaven en strengere voorwaarden aan het
1153 subsidiebeleid. Daarnaast willen we dat Europese uitgaven beter worden gecontroleerd en dat alle
1154 landen, net zoals Nederland, een lidstaatverklaring opstellen om zich te verantwoorden over de
1155 besteding van Europees geld in hun land. Daarvoor zijn eenvoudigere regels en meer technische
1156 bijstand vanuit de EU noodzakelijk.

1157

1158 **Directe financiering**

1159 Voor D66 ligt het fiscaal beleid primair bij de lidstaten, maar als Europa meer bevoegdheden krijgt op
1160 bepaalde terreinen dan is het logischer om op die terreinen te kiezen voor een meer directe
1161 financiering van de EU-begroting. Daarmee wordt de EU minder afhankelijk van nationale afdrachten.
1162 Ook valt na de Brexit een belangrijke contributie weg. Aangezien dit verlies niet volledig kan worden
1163 opgevangen met bezuinigingen, zien wij een verhoging van eigen inkomsten door Europese belasting
1164 als een goede vervanger, bijvoorbeeld op het gebruik van fossiele brandstoffen of de uitstoot van
1165 CO₂. Ook inkomsten uit de veiling van CO₂-rechten en belasting op plastic kunnen hiervoor worden
1166 gebruikt. Door dit soort belastingen op Europees niveau te regelen, voorkomen we dat bedrijven
1167 vervuilende activiteiten naar een ander EU-land verplaatsen als een lidstaat dit individueel zou
1168 invoeren.

1169

1170 **Geen concurrentie op belastingen**

1171 Naast deze Europese belastingen willen wij ook een betere coördinatie van nationale belastingen,
1172 zoals de vennootschapsbelasting. Op die manier stoppen we de race naar de bodem waarin landen
1173 keer op keer hun effectieve belastingtarieven verlagen om een aantrekkelijk vestigingsklimaat te
1174 bieden. Daarom willen wij dat alle EU-landen dezelfde grondslag hanteren voor de
1175 vennootschapsbelasting en dat er een Europees minimumtarief komt.

1176

1177 **Belastingvlucht bedrijven aanpakken**

1178 In een sociaal Europa betaalt een multinational, net als een de ondernemer op de hoek, zijn eerlijke
1179 deel aan belasting. Dat moet zeker ook gelden voor bedrijven die online geld verdienen met
1180 advertenties of het gebruik van persoonsgegevens of andere data. Nu zijn internationale
1181 belastingafspraken nog te ouderwets en gericht op bakstenen bedrijven. Daardoor betalen
1182 onlinebedrijven te weinig belasting op de plek waar waarde wordt toegevoegd. Een Europese tijdelijke
1183 belasting op digitale diensten geldt als opstap om ook met andere landen te werken aan
1184 internationale belastingregels die klaar zijn voor het digitale tijdperk.

1185 Belastingontwijking en -ontduiking pakken we samen aan. D66 wil dat Nederland de fundamentele
1186 koerswijziging doorzet en samen met andere landen werkt om brievenbusfirma's tegen te gaan en
1187 verschillen en concurrentie tussen nationale belastingstelsels te verkleinen. Bijvoorbeeld via het
1188 strenger belasten van financiële stromen als rentes, royalties en dividenden naar belastingparadijzen.
1189 Ook blijft D66 zich inzetten voor een Europees minimumtarief voor de winstbelasting.

Nawoord

Wij willen een **Europa dat beschermt**, kansen biedt en waarin **toekomstvaste keuzes** worden gemaakt.

In Europa zoeken we de **verbinding** en de gezamenlijke kracht van progressieve partijen en mensen. Partijen en mensen die groot durven te denken en onze **gedeelde waarden** willen beschermen. Deze verbinding biedt een waarborg voor individuele vrijheid en vrede.

Onze blik naar buiten vraagt om meer lef en bereidheid tot **verdergaande Europese samenwerking**. In Europa staan we samen sterker. Samen lossen we vraagstukken op over klimaat, terrorisme, vluchtelingen, energie, veiligheid en handel. Een **slagvaardig, democratisch, stabiel Europa** is daarbij cruciaal.

Wij willen investeren in meer en betere samenwerking in Europa. Een samenwerking die gebaseerd is op **gelijkwaardigheid en rechtvaardigheid**. Die samenwerking komt ten goede aan ons, aan onze economie, en aan de rest van de wereld. Wij durven Europees te denken. Onze toekomst, die maken we in Europa.

De vijf sociaal-liberale richtingwijzers

Gedreven vanuit deze waarden maken D66-politici hun keuzes. In dit verkiezingsprogramma vindt u concrete oplossingen voor vraagstukken die nu spelen. Maar de dagelijkse praktijk van het werk in het Europees Parlement is gevarieerder dan wij nu kunnen voorspellen. Daar zijn vraagstukken bij betrokken die in dit programma beperkt of zelfs geheel niet aan de orde komen. Daarom hebben wij onze uitgangspunten en ideeën vertaald in vijf 'richtingwijzers'. Deze zal een gekozen D66-vertegenwoordiger hanteren bij het nader invullen van toekomstige politieke keuzes.

1. Vertrouw op de eigen kracht van mensen

Wij vertrouwen op de eigen kracht en ontwikkeling van mensen. Daarom zien we de toekomst met optimisme tegemoet. Mensen zijn zo creatief dat ze steeds opnieuw zelf oplossingen vinden. Wij willen dat de overheid deze kracht, vindingrijkheid en creativiteit van mensen ondersteunt en ruimte geeft. De sleutel voor verandering ligt bij mensen zelf en wij willen dat de overheid daarbij aansluit. Wat mensen voor zichzelf en anderen kunnen doen is veel belangrijker en effectiever dan wat de overheid kan doen.

2. Streef naar een harmonieuze en duurzame samenleving

Wij willen de wereld om ons heen tegemoet treden met respect en mededogen. Dat geldt voor de mensen om ons heen en voor onze omgeving. De aarde is niet van ons en dus geen gebruiksartikel. We willen stoppen met het uitputten en vervuilen van onze leefomgeving. We willen dat in de discussie over natuur en milieu niet het behoud, maar de aantasting van natuur en milieu beargumenteerd wordt.

3. Denk en handel internationaal

Samenlevingen zijn op steeds meer verschillende manieren met elkaar verbonden. Wij staan open voor de gehele wereld en sluiten niemand uit. Bij alles wat we doen, vragen we ons steeds af welke effecten dat heeft op de wereld. Wij onderkennen dat Europa steeds meer ons binnenland wordt. Internationale samenwerking en economische vooruitgang zijn de sleutels naar een wereld met minder oorlog en conflicten. Daarbij handelen wij steeds pragmatisch, nuchter en op basis van feiten.

4. Koester de grondrechten en gedeelde waarden

De fundamentele waarden van onze samenleving zijn vrijheid voor en gelijkwaardigheid van ieder mens, ongeacht opvattingen, geloof, seksuele geaardheid, gerichtheid of herkomst. Lichamelijke integriteit, geweldloze oplossing van belangenconflicten en een respectvol gehanteerde vrijheid van meningsvorming en uiting, inclusief respect voor onze democratische rechtsstaat, zijn voor ons centrale waarden. Die waarden zijn universeel en zonder meer bovengeschiedt. Wij beschermen de grondrechten van onszelf en anderen.

5. Beloon prestatie en deel de welvaart

Mensen zijn niet gelijk, wél gelijkwaardig. Mensen zijn verschillend en wij willen dat de overheid ruimte laat voor die verschillen. Wij streven naar economische zelfstandigheid voor zoveel mogelijk mensen en vinden dat mensen die uitmuntend presteren daarvoor een beloning verdienen. Wij willen een dynamische, open samenleving waarin iedereen de ruimte krijgt om zijn eigen beslissingen te nemen en iedereen zich op zijn eigen manier kan ontwikkelen. Wij vinden het vanzelfsprekend om welvaart met elkaar te delen. We willen dat zoveel mogelijk mensen meedoen in het maatschappelijk en economisch proces, want daar worden we allemaal beter van. Voor mensen die zichzelf niet kunnen redden dragen we een gezamenlijke verantwoordelijkheid.

Colofon

Aan dit verkiezingsprogramma werkten mee:

De verkiezingsprogrammacommissie

Annet Aris (voorzitter)

Henk Beerten

Tjeerd Dierckxsens

Barbara Baarsma

Gerben-Jan Gerbrandy

Herman Schaper

De Permanente Programma Commissie

Annet Aris

Jieskje Hollander

Susanne Dallinga

Met dank aan:

Duane van Diest

Kees Verhoeven

Dennis van Driel

Sophie in't Veld

Annelou van Egmond

Thomas Walder

Robert Farla

Rob de Wijk

Annika Fawcett

Jelger Groeneveld

Fons van der Ham

Marc van der Ham

Anne Hartman

Maurits Hekking

Marthe Hesselmans

Jan-Willem Holtslag

Abele Kamminga

Mendeltje van Keulen

Stefan de Koning

Willemijn Aerdt

Lousewies van der Laan

Joris Backer

Kristie Lamers

Céline Blom

Tonko van Leeuwen

Daan Bonenkamp

Chris Mooiweer

Raoul Boucke

Henk-Jan Oosterhuis

Xander Bouwman

Mark Polling

Emma Brandsen

Dennis van Berkel

Paul Breitbarth

Ton van Lierop

Coen Brummer

Martine van Schoor

Rinke Brussel

Roel van den Tillaart

Alle leden die hebben meegedacht, in het bijzonder de leden die ingeloot waren voor de E66.

Alle thema-afdelingen.

Leden en medewerkers Eerste en Tweede Kamerfractie, D66- delegatie Europees Parlement, Landelijk bureau.